

- 1.) do. ausg. de. lib.
- 2 Kippingg. Diss. de Historiâ episcopi romensis abbas
  - 3 Nolteny Dissert. de Olympia Norata vita
  - 4 Darmstadt. Vita Joh. Ern. Tentely
  - 5 Merkeny Diss. de Memoires Com. Wiegab.
  - 6 Ballenstedt Vita M. Saligy Com. Wiegab.
  - 7 Weithaupty vita Goetely Helmst.
  - 8 Teuberi Diss. de paradiso terrestri
  - 9 Cuff. Abel Epitome Monarchiarum
  - 10 Gashuysen de fectis IV Monarchis
  - 11 Nolleri Diss. de Annis Eiterbiensi
  - 12 Rosen de Palladio
  - 13 M. Greeny II Diss. de Sibyllis
  - 14 C. Cratio
  - 15 Salpis Dissert. de Laudib. veteris German.
  - 16 Ditmari Hist. Comitatus Teisterbant
  - 17 Hg. Stracchiy Diss. de Islandia
  - 18 Joh. Olligues Historia Caroli Gustavi
Regis Sueciae aa. Descriptio
tentatum Reg. Kristine
  - 19 H. G. Thulemayr Diss. de ordine
Equitum S. Georgii & perisclidicis
  - 20 Witzlebeny Diss. de monumentis
Pantalla, Antonini Caracalla & Galio
  - 21 Grotius in Anst. deo Ant. Grotius deo
Hedem in Flemming
  - 22 Grotius v. Hlluz und
Vitechny
  - 23 Leuckfelds, Hist. Nassouy in 79 gub. Meännum
180 lib 90 Pap. et gannuade

4

DE
HISTORIAE
EIVSQUE NOMINIS ABVSV

PRAESIDE
IOANNE GVOLFGANGO KIPPINGIO
IVRIVM ET PHILOSOPH. DOCTORE SERENISSIMI
DVCS BRVNSVICO - LVNAEBVKGICI A CONSILIIIS
AVLAE ET IN ACADEMIA IVLIA - CAROLINA
IVRIS PVBL. ET HISTOR.
PROF. P. O.

AD
D. APRIL. A. R. S. MDCCXXXV.

IN
IVLEO MAIORI

PVBLICE DISPVTABIT

LVDOVICVS GEORGIVS FRANCKENFELD
HELMSTADIENSIS.

HELMSTADI
LITTERIS LEVCKARDIANIS.

M. An. Conf. ant. Goldbeck

17

HISTORIA

ELVONNOMINIS

PARTE

NOVITIO GYLLICAO TO WIP

AT THE ...

... A ...

... AT THE ...

... TO ...

... P ...

... A ...

... A ...

... A ...

... A ...

... A ...

... A ...

Handwritten notes at the bottom of the page.

PROOEMIUM.

§. I.

erum gestarum memoria ita delectantur nostra tempora, quibus omnes cultioribus animis, quam maiores, uti cupimus, ita ardent historiae studio, ut ipsum *seculum recte historicum* dici possit; pari ratione, atque doctissimus Anglus GUILIELMVS CAVE omnes post Christum natum aetates, ab illis rebus, quae homines vel beauerunt, vel fatigarunt, certis nominibus noravit, aliud *seculum Apostolicum*, aliud *Gnosticum*, aliud *obscurum*, aliud *Scholasticum* etc. haud inepte appellans. Tanquam enim ad commouendas et fingendas mentes vim habent exempla et antiquitas, quantam in aliis rebus vix cernimus: unde *historiam*

A

non

non *testem* modo temporum, *nunciam* *vetustatis*, *lucem* *veritatis*, et *vitam* *memoriae*, sed etiam *magistram* *vitz* *scite* nuncupavit eloquentiae parens, et *magis* *ex* *emplis*, quam *praeceptis* duci homines, alius iure *ex* *stimavit* vir sapiens, quisquis ille fuerit.

§. II.

Verum enim vero quod in caeteris rebus fit, vt, quae ad salutem datae sunt, eas in pestem facile conuertant homines, modum in rebus perraro tenentes, nec eas ad fines, quorum ergo sunt, omni tempore et loco referentes; id etiam in hoc studiorum genere vsu venit. Sunt enim, qui, dum in antiquas res incumbunt, magno malo publico praesentes euertunt. Quod innumeris documentis cum priuatis, tum publicis, probare possemus, nisi paucis ciuitatis Germanicae exemplis id suo loco probasse sufficeret. Nam prae nimio historiae studio, vel potius per illius abusum, prope omne ius et fas, idque potissimum, quo res publicae reguntur, earumque moderatores vtuntur, inter ipsos amisimus triumphos, quos certi doctissimi viri de barbarie in hoc iure denicta egerunt, et inter plausus ob repertos et reclusos veros iuris publici fontes, quos tamdiu obstructos in occulto latuisse, satis affectate doluerunt: quasi vero communi consulere vtilitati vnquam constituissent illi, ac non eam, priuati commodi causa, suis artibus, inter quas historiae eiusque nominis abusus principem tenebat locum, perfundare decreuissent. Talium hominum nefariis ausibus obuiam iri, e republica planissime esse arbitramur. Id autem salua historiae dignitate fieri debere, nemo

nemo non videt. Cauendum enim est, ne fractis et afflictis rebus medicinam afferre conando, res ipsas perdamus.

§. III.

Itaque operae pretium sine dubio erit, ante oculos accurate ponere, quid ad egregium publicum faciat historia, quidue contra, vbi vel antiquitatis iter male dirigimus, et ex rebus olim gestis talia colligimus, quae nostris temporibus nocent, remque publicam iniquis postulationibus et iuribus animo praesumptis miscent, vel nunquam gesta historiae nomine velamus, et ita vanum fictumque pro vero et certo ponimus, magnificis mentientes verbis antiquitates, quas nunquam vidit aut cogitavit antiquitas. Quod imprimis ab iis fieri videmus, qui res sacras, ab ipso Dei Spiritu summo studio definitas, ex antiquitate illustrare conantes, eisdem potius crassas obducunt tenebras, idque agunt, vt certissimas veritates diuinas suis illustrationibus, immo vero reuentium antiquitatum onere, labefactent et opprimant, omnemque demum diuinitus reuelatam religionem aboleant.

§. IV.

Hanc abusuum notandorum et corrigendorum provinciam, ab aliis neglectam, vel in transitu administratam, diuino praesidio suffulti, nunc singulari studio ornandam suscipimus, nullam forte a certis hominibus inituri gratiam, quam vero reipublicae damno redimere semper nobis religio erit, semper nobis stabit publicis commodis prae priuatis seruire, nec enim vn-

quam ex animo nostro effluet honestum illud veteris scriptoris dictum: *Stulta auaritia mortalium nequicquam suum credit esse quod publicum est: at sapiens nihil iudicat suum magis, quam cuius illi cum humano genere consortium est.*

§. V.

Vt igitur ratione et via nostrum procedat institutum, has Dissertationis praesentis partes constituimus:

- I. Naturam historiae exponemus.
- II. Verum et laudabilem historiae usum demonstrabimus.
- III. Historiae abusum explicabimus, variis illum nobilissimis exemplis illustraturi.
- IV. Abusus nominis historiae in quo consistat, docebimus, et nonnullis, cum ex re sacra, tum ex profana repetitis speciminibus dilucidabimus.

CAP. I. DE NATVRA HISTORIAE. 5

CAP. I.

DE

NATVRA HISTORIAE.

§. VI.

Historiae naturam considerantes alia ei necessario conuenire videmus, alia vtiliter, h. e. quo magis officium suum faciat. Illa *essentialia* (a) dicere nihil prohibet, praeter eorum fastidium, quos subtilitates scholam redolentes vehementissime offendunt. Nos paucis et plane ad naturam historiae ea pertinere statuimus, sine quibus officium suum nullo modo facere potest. Quae nunc sedulo excutiemus: nec tamen prorsus philosophicis meditationibus superfedebimus, nisi sine ratione existimemus, in historia, et quod ex illa manat iure versantes ratione vti non debere, quaeque ad penitiorem rei cognitionem necessaria sunt, eam ob causam negligenda esse, quod e Philosophorum schola arcessere ea oporteat. Nos merito magis

A 3

quid

(a) *Essentiam historiae et alii aduerterunt, eamque a reliquis illius partibus probe distinxerunt, nominatim VBERTVS FOLIETA de ratione scribendae historiae, in GRAEVII thesauro antiquitatum et historiarum Italiae T. I. p. 193. Prima, inquit, historiae professio et commendatio est veritas, atque adeo ipsius historiae essentiae pars et forma, qua detracta, historia vim et nomen suum retinere nequit. LE PERE DANIEL dans la Praeface de l'histoire de France pag. XVIII: La premiere qualite qu'ils demandent dans un historien, est la sincerite et la verite: cest en effet son devoir le plus essentiel.*

quid res postulet, quam quid homines laudent, vel vituperent, spectamus.

§. VII.

Primum igitur eorum, quae sub rationem historiae cadunt, est differentia *cognitionis historicae et philosophicae*. Illa in nuda facti notitia subsistit: haec rationem facti explicat, ut intelligatur, cur aliquid possibile sit. Cognitionis enim historica est cognitio eorum, quae sunt aut fiunt. Philosophica contra, est cognitio rationis eorum, quae sunt vel fiunt: ratio autem est id, unde intelligitur cur aliquid sit aut fiat. (b)

§. VIII.

Equidem ad plenam et perfectam, vel uti dicunt pragmaticam historiam, pertinent etiam rationes factorum et consilia hominum. Sed recte eruditissimus WOLFFIUS, aetatis nostrae decus, qui novit (ait) (c) quam rationem facti allegat alter, is habet historicam cognitionem cognitionis philosophicae alterius. Qui vero rationem facti vel rei ab altero allegatam demonstrare non noverit, is cognitione philosophica eiusdem facti vel rei destituitur.

§. IX.

Non vacat hic explanare, quid sit *scientia, demonstratio, probatio, veritas, experientia, et probabilitas*, quippe quod alterius loci et officii est: licet harum notionum

(b) ILLUSTRIS WOLFFIUS in *Philosoph. ration. Cap. I. §. I.*

(c) IDEM l. c. §. 8. et 9.

tionum expers de historiae rationibus parum prudenter iudicare queat. Quare nec nostrum consilium ex sententia procedet, nisi expeditum sit, historiae vim non certitudine apodictica niti, vt fallere haud possit, hoc est, veritates historicas qua tales non demonstrari, sed tantum probabiliter probari posse. (d)

§. X.

Etsi enim historiam veram esse oportet, vt nomen suum tueri, et a fabula secerni possit, atque haftenus sanum est **VBERTI FOLIETAE** (e) iudicium, *hystoriam*

(d) Excipienda sunt testimonia diuina, quae ex auctoritate, ino ipsa notione Dei, plus quam demonstratiuum robur habent.

(e) Libro citato, p. 1192. *Quantis, ait, apta, ornata, copiosa, elegans sit narratio, quaeque omnia locis, temporibus, personis conuenientia plane seruet, consilia apte et luculenter explicet, egregijs descriptionibus situs locorum, formas urbium ac munimentorum, instructiones acierum, ordines proeliorum, discrimina et casus ante oculos ponat, ac veluti in rem praesentem legentium animos inducat, ac pro auditoribus spectatores faciat, omnibus denique eloquentiae et artis muneris expleta sit. si VERITAS in illa desideretur, decoram quidem et aptam fore narrationem, at historiam non dico falsam et prauam, sed nullam omnino futuram: contra si rudi et incommo scribendi genere literis sit mandata narratio, neque illas partes ex iis habeat, quas rhetorum praecepta praescribunt, omnibusque ornamentis plane sit orbata, ad hoc consilia et causas inepte explicet, res gestas confusa narratione obscuret, ac pro eo vt lucem afferat, tenebras rebus offundat, veritas tamen adsit, vilem quidem et ineptam, ac despicendam rem fore, historiae tamen vim et nomen retenturam. Magnopere igitur normae similitudinem a Polybio commentam, veluti rei mirifice aptam, probant: vt enim, inquit, norma ex auro et ex quantum pretiosa materia facta, si recta non sit, res quidem pretiosa est, at norma nullo modo esse potest: quoniam enim norma causa dirigendi operis*

riam nihil aliud esse, quam veram rerum narrationem; imo et si nec experientiae negant nomen scientiae philosophi, quoad illa firma demonstrandae veritatis principia suppeditat. quod nominatim de historica cognitione etiam concessit ILLUSTRIS WOLFFIUS: (f) tamen multum interest inter auctorem historiae, et lectorem vel auditorem. Ille omnino scire, quae narrat, hoc est, vere facta esse, vel existere, certis rationibus conuictus esse et debet, si facta, non ficta memoriae prodere velit, et potest, si omnia requisita ad veritatem huius generis, siue ad experientiam in promptu sint. Id quod ipsum historiae nomen prae se fert: nam historia dicta est ab ἹΣΗΜΙ, scio, ex ἔϊσω futuro inusitato verbi ἔϊδω, factum esse. Vnde ἸΣΤΩΡ, sciens, peritus, et ἱστορία, cognoscendi studium, ἱστορίας, historicus. (g)

§. XI.

Aliter se res habet illius causa, cui facta narrantur. Nam hic ex aliis principiis, quam prior, de veritate factorum conuincitur, vel plane non conuincitur. Auctor

---

inuenta sit, munus suum praestare non potest, nisi recta ipsa sit, quare ne norma quidem erit; contra si recta sit, ex quamuis vili materia fabricata, nullius quidem pretii erit, sed norma tamen erit: ita quem idem sit verum in historia, quod rectum in norma, efficitur id, quod diximus, ut falsa narratio neque sit, neque appellanda sit historia, quamuis omnibus verborum et sententiarum luminibus illustrata, ac politissimo genere conscripta; contra vera, quamuis sordida, et inops atque inepta, re et nomine sit historia.

(f) libro laudato §. 35.

(g) vid. HENRICI STEPHANI thesaurum graecae linguae, voce ἸΣΤΩΡ.

stor historiae, (de principe eius genere loquimur, quod ex *divrophi* pendet,) ideo scit facta, quod iis interfuit: Eius vero, cui facta narrantur, notitiae fundamentum omne in *narrantis auctoritate* positum est, quod quam fallax et lubricum sit, nunc videbimus.

§. XII.

Scite CARDINALIS SFORTIA PALLAVICINVS (h) *quisquis inquit historiam scribit, solam testis personam agit: narrat, haud probat.* Nam nec testes proprie probant, quum possint falli et fallere. Testimonium ergo tantum probabilem constituit probationem. Quidquid narrant testes, non scitur ab alio, sed creditur, vel ei fides habetur. Historica igitur fides non maior est testium fide.

§. XIII.

Accedit, quod testium fides in magni momenti rebus apud praetorem iureiurando fulcienda et firmanda sit: quo praesidio per se non indiget historica fides. Quis enim vnquam ab historico iurato res exegit? (i) Nunc vero quam saepe conceptis verbis peierent testes et alii, experientia loquitur. Quo minus ergo dubium est, in historicos non paucos illud conuenire TVLLIANVM: *natura, frons, oculi, vultus, per saepe mentiuntur, oratio vero saepissime.*

§. XIV.

(h) Historia Concilii Tridentini C. II. §. 1.

(i) SENECA de morte Claudii, sub initium.

§. XIV.

Fides est opinio vel praesumptio veritatis, siue de sententia Philosophorum, assensus, quem praebemus propositioni alicui propter auctoritatem vel testimonium dicentis. (k)

§. XV.

Auctoritas illa, quae homines in opinionem vel praesumptionem veritatis adducit, fidemque testimonii facit, certo fundamento nitatur oportet, hoc est, ne fides in credulitatem, vel in fidem carbonariam degeneret, certi esse debemus, tum quod ipse testis vel historicus novit veritatem eius, quod narrat, vel assenerat, tum quod vera dicere velit: (l) Quodsi probabiliter saltem noverimus, quod alteri veritas eius, quod narrat, fuerit perspecta, vel quod vera dicere velit, fides non nisi probabilis est: si utrumque certo noverimus, fides quoque certa est. (m) Enim vero certi non sumus, testem veritatem eius quod narrat nosse, nisi certi simus, eum et praesentem facto interfuisse, et omnibus facti circumstantiis attendisse, et singula, quae sensu assequutus est, memoriae infixae retinuisse, et quae novit, verbis propriis enunciare potuisse. (n) Qui narrat, quae praesens

(k) WOLFFIUS loc. cit.

(l) WOLFFIUS loc. cit. §. 613. E tanti Philosophi schola repetere principia cognitionis historicae, satius esse ducimus, quam demonstrationis nostrae fundamenta cum aliis in lubrico locare. Caeterum illa principia eadem esse, atque quibus fides testimonii in iudicio nititur, vel solus Titulus Pandectarum de Testibus probat.

(m) IDEM §. 614.

(n) IDEM §. 615. FOLIETA loc. cit. pag. 1192. *Quare probe fixa et stabili*

sens sensu duce affectus est, dicitur testis oculatus: qui vero narrat, quae ab altero audiuit, testis auritus vocatur. (o) Testis auritus ea, quae ab oculato audiuit, memoriaeque accurate mandauit, verbis propriis enuncians, testi oculato aequualet. (p) Si testis oculatus, vel qui oculato aequualet auritus, quasdam facti circumstantias obliuioni dederit, is facti veritatem non amplius nouit. (q) Si testis oculatus, qui veritatem facti nouit, memoriaeque infixit, eandem verbis ambiguis vel vagis aurito narrauit, testis auritus veritatem facti alteri tradere nequit. (r) Si testis oculatus suum de facto iudicium cum ipso facto confundit, auritus id non aduertens facti veritatem non assequitur. (s) Si quis sciens et volens falsa narrat, is vel falsa narratione boni quidpiam consequendum intendit, vel ex vera mali quidpiam metuit. (t) Si qua in narratione

B 2

conti-

stabilita ita disputant, ad veritatem rerum, quae explicandae sunt, perueniri nullo modo posse, nisi ab iis viris, qui res ipsas tractauerunt, quique rebus gerendis et consiliis interfuerunt, ac veras et certas, non autem commentitias, ac vulgo et forensibus iactatas causas cognouerunt: ii autem sunt, qui ad interiora principum consilia adhibiti sunt, qui in liberarum ciuitatum senatu fuerunt, qui legationes obierunt, quorum opera in foederibus sancendis, in conditionibus pacis componendis, in belli consiliis explicandis, multum diuque sit versata, quique exercitus duxerint, praелиis interfuerint, discrimina subierint, belli subita et improuisa subinde exorientia cognouerint, quae vulgo ignota Duces saepe coegerint, suscepta rerum gerendarum ratione omissa ad novos casus noua consilia accommodari.

- (o) WOFFELVS loc. cit. §. 616.
 (p) Idem l. c. §. 617.
 (q) Idem l. c. §. 618.
 (r) Idem l. c. §. 619.
 (s) Idem l. c. §. 620.
 (t) Idem l. c. §. 621.

continentur, quae vel sibi mutuo, vel veritati certo agnitae repugnant, narratio illa falsa est. (u) Plura huc ex Philosophorum scriptis transferre haud est opus, quando haec explicandae rei nostrae sufficiunt, nec probatione vel explicatione indigere videntur, quippe per se plana sunt. Vrgenti vero probationem ILLVSTR. WOLFIVS loc. cit. cumulatissime satisfaciet.

§. XVI.

Quodsi quis putet, nos Philosophorum vestigiis plus insistere, quam rerum humanarum, ciuiliū imprimis, conditio fert, illum vir in ciuili pariter, atque sacra re, omnique humanitate versatissimus, HERMANNVS CONRINGIVS corrigere potest, ad certitudinem historicam aequae requirens, *ut certi simus, iestem, qui aliquid perhibet, et certo nouisse, et bona fide quod nouerat prodidisse.* (x)

§. XVII.

(u) Idem loc. cit. §. 622.

(x) In Epistola ad IOH. EISENHART Anno 1679. data, in qua dignissima habet, quae huius materiae illustrandae causa hic repetantur. *Fidei inquit humanae certitudine non tantum omnes praeterito tempore inter hominum contractus, adeoque societatis humanae pleraque negotia sibi constant, sed nituntur quoque bonam saltem partem ipsae scientiae atque artes, quotquot non solo intellectu, sed etiam experimentis acquiruntur, quales sunt in vniuersum cunctiae, si eas, quas mathematicas puras scholae appellant, exceperis. Fateor enim ego quidem, scientias illas atque artes a propria experientia firmissimum accipere posse quasi fundamentum; attamen omnia experiri non possumus ipsimet nos, et quamplurima talia alii iam obseruauerunt, nobis in experta; ad hoc saepe numero fallit homines credita experientia, ut proinde*
opus

§. XVII.

Ex quibus perspicuum est, quod ad primum fidei faciendae requisitum attinet, plurimum fidei illis habendum esse, quibus ex *ἀπορίας* constat, hoc est, qui ipsi rebus gestis interfuerunt, vti THUCYDIDES. Sed

B 3

inter-

opus sit aliorum quoque contestata approbatione: Hinc autem consequens est, ad comparationem scientiae suae artis alicuius id genus alienam testantium fidem consulere omnino esse necessarium. Iuris prudentia quemadmodum circa iam ante gesta in facti questionibus multa solet iudicare testium fide: ita legum suarum auctoritatem accipit a testimoniis, quae de legum aut ipsa latrone, aut prisca et constante interpretatione sunt prodita. Quid? quod et reuelata omnis religio, hodie quidem, certitudini humanae fidei innixa sit. Reuelata inquam: quoniam illa, quam naturalem vulgo nuncupamus, ex iis, quae in sensus semper incurrunt, satis ἀποδείκνυται manifesta est; etiam illa tamen plurimum roboris demonstratiui nanciscitur ex narratione eorum, quae ab orbe usque condito contigerunt. Ceterum ipsamet reuelata nostra religio tota, quanta quanta est, ad nos denique peruenit scriptis Prophetiis atque Apostolicis, narrantibus ea, quae diuinitus siue facta sunt olim, siue iussa aut vetita: ut et scriptorum istorum fidei ad posteritatem traditione. Imo non aliud fundamentum religionis suae siue Mahomedanae, siue hodiernae Iudaicae, siue Bramanicae, siue Sinenfis, siue alterius alicuius, miseri earum cultores aut possunt aut solent vel obtendere. Ita nempe docuisse olim Mahumedem, ita Rabbino priores, ita Bramam, ita Confuso, ita alios fide dignos magistror. Quin igitur illud, quod suscepisti excolere, Praeclarissime Eisenharti, argumentum perquam sit nobile, amplum, et maximi momenti, nemo prudens temere dubitauerit. Recte vero etiam docuisti probastique, fidei illius historicae per esse magnam quidem diuersitatem, quandam

vero

interferunt oportet a) animo attento ad circumstantias. et b) ingenio ad indagandum et odorandum apto. Quae ex rationibus scientiae, quas reddunt testes, iudicanda sunt. Eis etiam credere par est, qui ex aliorum fide dignorum relatione narrant. Requiritur ergo ut auctores suos laudent. (y) Sin minus, laborat illorum fides. Quo quis autem remotior fuit vel a loco, ubi res gesta, vel a tempore quum gesta est, (z) vel ab

---

vero adeo esse certam, ut fallere et falli nequeat, ac proinde vim habeat perfectae demonstrationis. Et vero intolerabilis est illa multorum assertio, aptaque euertendi omnem humanam vitam, omnes scientias, omnes artes, omnem religionem, quod in uniuersum omnis historica traditio moralem dumtaxat fidem mereatur, quas sit cum formidine falsi coniuncta, adeoque *δόξασιν* quidem, non *ἐπιστημονὴν* tamen. Requiritur sane ad certitudinem hanc historicam, uti sit certus, testem illum, qui aliquid perhibet, et certo nouisse, et bona fide id quod nouerat prodidisse: quale quid raro solet occurrere. Nec negauerim, in ciuilibus fori negotiis semper usque adeo accuratam certitudinem haut fortasse postulari. Quin tamen illa undequaque perfecta certitudo possit de quamplurimis in promptu esse, ad religionem porro ante omnia, ut et ad scientias atque artes esse illam necessariam, equidem haud dubito intrepide profiteri. Conf. I. EISENHARDI Comment. de fide historica, Cap. VII. §. 5.

- (y) In omni historia scriptoris, eiusque studiorum, rationum scientiae, causarum scribendi, praefidiorum et auctorum, quibus usus est, ratio est habenda. Conf. LANGLETVS FRESNOVVS in *Introductione in Studium Hist. C. XVIII.*
- (z) Historici ergo famae et auctoritati suae consulere cupientes nihil temere ponunt, nec testes proferunt, nisi qui aut illi saeculo proximi, quo res gestae, aut antiquis monumentis nixi fidem suam egregie probarunt. Rumusculos et fabulas haud confitentur, nec somnia vendentibus credunt. Qua mente se fuisse proficitur P. SIMON. RETTENWACHER in praefatione *Annalium Monasterii Cremifancensis.*

ab iis, qui rei gestaꝝ interfuerunt: eo minor est illius fides. (a)

§. XVIII.

Quod ad alterum requisitum fidei faciendae res ipsa monet, testis vel historici non interesse debere, rem ita esse gestam, vti narratur, si testimonium eius omni exceptione maius haberi debeat. Illorum omnium vero interest, qui vel ipsi sentiunt commodum ex relatione, aut suppressa veritate, (b) vel tale sperant, vel alii quaerunt, vel alii invident, adeoque aut amore, aut odio ducti, aliquid dixisse aut reticuisse videntur. Pauci sunt adeo vecordes, vt sine ratione mentiantur, nisi quibus a pueris solenne fuit mentiri. Verbo, digni non sunt, quibus fides adiungatur, nisi qui *sine temeritate, sine ira, sine studio* scripserunt. *Quos contra affectus in abrupta duxerunt, vt fingerent, quae facta voluerunt, dissimulant contra, vel negarent, quae facta voluerunt, et ita*

(a) P. LAMBECIUS *Recr. Hamburg.* Lib. II. n. 200. *De rebus ait antiquis et ante nostram memoriam gestis maxima fides iis auctori- bus adhibenda est, qui illis ipsis temporibus, de quibus agitur, sturuerunt, quorumque testimonio* α) *vicinitas loci, β) claritas facti, vt circumstantias sciri potuerint, γ) qualitas argumenti, et δ) narrationis fidelitas accedit.* Conf. EISENHART loc. cit. Cap. XI. §. 2.

(b) SAMVEL GVICHENON dans la preface de son *Histoire de Bresse et de Bugcy: La principale partie d'un Historien est la probité, laquelle n'apprehende et n'espere rien, qui estime plus la verité, que l'amitié des grands, et qui prefere son honneur aux recompenses honteuses.* Quis nescit, inquit CICERO, *primam esse historiae legem, ne quid falsi dicere audeat? deinde ne quid veri non audeat? ne qua suspicio gratiae sit in scribendo, neque simulatae?*

in suo iudicio scripserunt, in alieno iudicio iure damnantur. (c)

§. XIX.

Qui nec ea tacet, quae sibi suisque nocent, ille prae caeteris fide dignus est: nam nemo sibi suisque nocitura dicit, nisi veritate expugnatus, aut in quo proprii commodi studium inferius multo, quam veritatis est. Vnde testimonium inimici pro inimico fortissimum recte habetur, et noxia auctori veritatis confessio eidem etiam quod ad reliqua fidem facere videtur. Sed hoc non eo valet, ut non verum fateri soleat interdum vaser, quo alio loco tanto licentius mentiri possit. Immo sunt, qui inimicum laudando proprio velificanti honori, (d) *fraus enim fidem in parvis sibi praestruit, ut cum operae pretium sit, cum mercede magna fallat.* (e)

§. XX.

Incidimus nunc in eas res, quae summum probabilitatis gradum constituunt, et testimoniis tantum roboris et nervorum adiiciunt, ut veritates philosophicas aequent. Quarum e numero testimonium vel confessio inimici est, primumque locum inter species probationis

(c) Id quod IOAN. GEORG. HERVART AB HOHENEVURG in literis ad ABRAH. EZOVIVM, *Ludovico quarto Imperatori defuncto* praemisissis, EZOVIO rectissime exprobrauit.

(d) Quod SANDOVALIO vitio dant, dicentes, eum eo consilio FRANCISCI I. REGIS GALLORVM virtutes summis extulisse laudibus, ut Herus suus CAROLVS V. FRANCISCI victor, tanto maior emerret.

(e) LIVIVS Hist. Lib. XXVIII. Cap. 42.

tionis tenet. De quo summo probabilitatis gradu generatim et egregie commentatus est VIR ILLUSTRIS ADAMVS FRID. GLAFEY (f), remque exemplis satis idoneis illustrans, eum stulte incredulum recte iudicauit, qui exempli causa dubitaret, esse Lutetiam Parisiorum, quamuis a se nunquam visam, et fuisse Carolum V. imperatorem eius nominis.

Si in causas inquiramus, cur non magis in dubium vocare par sit, quod sit Lutetia Parisiorum, vel quod fuerit Carolus V. Imperator, quam quod 3. et 2. quinque faciant? plures subesse reperiemus: α) myriades testium omni exceptione maiorum, vtramque rem affirmantium, β) confessionem etiam eorum, quorum intererat, Lutetiam Parisiorum non esse, vel Carolum V. nunquam fuisse, γ) defectum negantium inter tot millia hominum rei gnarissimorum, δ) effecta certissima illarum rerum, tamquam causarum, e. g. bella, quae consilia Lutetiae Parisiorum cepta pepererunt, clades, quas Caroli V. posteri alii attulerunt, et innumera alia, quae Lutetiae Parisiorum nata, vel Caroli V. vitam et mortem, nostra et parentum nostrorum aetate, consecuta sunt. Eiusmodi res et circumstantiae vti singulae magnum momentum, ita coniunctim maximam probandi vim habent. Quod enim cum per se possibile est, tum omnibus patet aut patuit, et myriadibus hominum notum est, aut fuit, si de eo omnes sic consentiunt, vt nemo etiam eorum, quibus vtile foret, rem vel plane non, vel alio modo esse, aut fuisse, dissenserit, aut dubitauerit, cuiusque effecta et consecutiones adhuc durant, et in aprico sunt, id in dubium

C

bium

(f) In *historia Germaniae polemica*, Cap. I. Thesi 2.

bium reuocare idem esset, atque credere, humanum genus suam exuisse naturam, et sine ratione obmutuisse, vbi loqui maxime referebat, nec sentire quae magno suo incommodo a posteriori vere sentit, tamen a priori non videt,

§. XXI.

Enimvero etsi eiusmodi rerum et circumstantiarum concursus non infrequens est, minima tamen narrationum et testimoniorum pars tot praesidiis simul est munita, et satis bene cum eo agitur, cuius testis vno vel altero stipatus et instructus est, hoc est qui praeter communem testium fidem singulari fidei faciendae adminiculo quodam fulcitur: quale in primis est *fides publica*, siue earum personarum, quibus administratio reipubl. credita, quarumque fides sacramento firmata est. Vnde *fides archiuorum* pendet, (g) ex quibus de promptae scripturae, e. g. acta iudicialia, libri censuales, nec non priuilegia et diplomata fortissimae probationum species, etiam vbi in iure versamur, esse solent.

§. XXII.

Non fert instituti nostri ratio, hic examinare quae ILLVSTR. IOH. PETR. DE LVDEWIG CONTRA PFA NNERVM *de fide Archiuorum* disputauit, nec quae GERMONIVS et alii (h) ad labefactandam veterum diplomatum

(g) MARCELLVS in L. 10. ff. de probat. et praesumt. *Census et monumenta publica posteriora testibus esse senatus censuit.*

(h) Vid. Histoire des contestations sur la diplomatique, avec l'analyse de cet ouvrage composé par le R. P. JEAN MABILLON. II LVSTRIS

matum fidem in medium protulerunt, quae alicuius momenti futura essent, si quae diplomata pro veris et normae loco habentur, in vno vel altero archiuo tantum, non in pluribus, cum loco, tum hominum animis disiunctissimarum prouinciarum et regnorum tabulariis sanctioribus existerent, atque si diplomatum integritas vel falsitas ex vno vel altero signo dignoscenda esset, quorum contra tantus est numerus, vt falsum diploma accurati et attenti censoris notam vix effugere possit. (i) Non enim externa tantum diplomatum signa et criteria, nimirum, *a*) lingua, *b*) eiusdem genius, *c*) litterae, *d*) litterarum ductus, *e*) notae numerales, seu cifrae, *f*) monogrammata. *g*) sigilla, *h*) liquor, *i*) et materia in qua scriptum est, sed etiam *interna* sunt consideranda, nempe *k*) res, quae in diplomatibus continentur, et quidem tum

C 2

in

STRIS LVDEWIGII Praefatio de usu et praestantia diplomatum et diplomaticae artis, et de bellis diplomaticis etc. praemissa T. I. Reliquiarum manuscriptorum omnis aevi diplomatum etc. CASPARI BERETTI Istoria della guerra diplomatica. PERILLVSTRIS I. G. VON MEYERN Beschreibung des im vorigen Seculo angegangenen und bis auf unsere Zeiten fortgehenden diplomatischen Krieges, in Praefatione T. III. Actorum pacis Westphalicae praemissa.

- (i) Argumenta GERMONII, et qui ab eius partibus stant, conditiones ponunt, quae pro situ locorum, atque hominum affectione et studiis dari nequeunt, nempe omnes loco et animis disiunctissimos homines ad condenda falsa diplomata conspirasse, vel architectis fraudum ad omnia omnium prouinciarum et regnorum tabularia aditum patuisse. MABILLONIVS in *Supplemento Librorum de re diplomatica*, cap. I. §. 2. *Primo*, inquit, *pernego*, tam multa esse, vt aduersarii criminantur, *falsa vel interpolata instrumenta*. Deinde non vnus duntaxat prouinciae, sed multarum ecclesiarum et regionum veteres libros, chartularia et authentica momenta perlestrauit.

in principio, tum in medio, tum in calce, quo pertinet subscriptio Pontificum, Imperatorum, Regum etc. nec non Cancellariorum, loci et temporis annotatio, sigilli appositio, et alia, quae post ZILLESIVM (k) et CONRINGIVM (l), summa cum accurateione explicarunt I. MABILLONIVS, (m) B. de MONTFAVCON, (n) I. N. HERTIVS, (o) I. PERESIVS, (p) B. G. STRVVIUS, (q) I. G. FONTANINVS, (r) PAPEBROCHIVS, (s) P. RVINARTVS, (t) D. LAZARINVS, (u) A. GATTVS, (x) DE LA CROZE, (y) SCHANNAT,

(k) In Defensione Abbatiae Imperialis S. Maximini.

(l) Cenfura diplomatæ, quod Ludouico Imp. fert acceptum Coenobium Lindauienfe.

(m) De re diplomatica Libri VI. qui Parif. 1681. et 1709. cum erudita T. Ruinarti Praef. prodierunt.

(n) Palaeographia graeca.

(o) De fide diplomatum Germaniae Imp. et Regum in opufc. T. II. pag. 589. feq.

(p) Difertationibus de re diplomatica, quibus pleraque ad rem diplomaticam fpeñtiantia accurate difcutiuntur.

(q) Diff. de criteriis manufcriptorum, et commentario de Dagoberto Rege.

(r) Vindicis antiquorum diplomatum aduerfus Bartholomaei Germonii difceptationem de veteribus regum Francorum diplom.

(s) Propylaeo antiquario circa veri et falſi difcrimen in vetuſtis membranæ.

(t) In Eccleſia Parifienſi vindicata aduerfus R. P. Barth. Germonii duas difceptationes.

(u) Epiftoła ad amicũ Parifienſem pro vindiciis antiquorum diplomatum Iuſti Fontanini. Et in Epiftoła contra Germonium de veteribus regum Francorum diplomatibus etc. Conf. Ei. defenſ. in P. Germonium edita.

(x) Epiftoła ad Iacobum Bernardum pro vindiciis antiquorum diplomatum.

(y) Vindicis veterum ſcriptorum contra Harduinum.

NAT, (z) G. BESSELIUS, (a) M. HERGOTT, (b) et alii, quos recensuit D. E. BARINGIVS. (c)

§. XXIII.

Vnum addimus, quod iam alii animaduernerunt, parem haud esse fidem Archiuorum in causis priuatis, siue subditorum, et principum aut rerumpublicarum propriis. Causas congeslere ILLVSTRES VIRI, IOH. PETR. DE LVDEWIG *in der zulanglichen Antwort auf Herrn Hofrath Pfanners Bedenken* de principio fidei historicae, pag. 358. *derer gesamten kleinen Schriften*, et CHRISTIAN. THOMASIVS *de fide iuridica*, Cap. II. §. 10. (d) Quo loco haud praetereundum

C 3

- (z) Vindiciis quorundam Archiui Fuldenfis diplomatum etc.
 (a) Chronico Gottvicensi, seu annalibus liberi et exempti Monasterii Gottvicensis, Ordinis S. Benedicti, inferioris Aultriae.
 (b) Genealogia diplomatica gentis Habsburgicae T. I. Dissertatione praeliminari.
 (c) In clauis diplomatica.
 (d) Circa Archiua, ait, varium etiam praedudicium esse solet: aliis nimitiam autoritatem iis tribuentibus; aliis contra nimitiam eorum fidem supprimentibus, atque plus historiis, ab iis qui negotiis ipsi interfuerunt, conscriptis tribuentibus. Iam quoniam in genere omnes propositiones comparatiuae facile in utranque partem disputari possunt, ac adeo frequenter oratoribus themata praebent, artem oratoriam ostentandi, et quae modo pro hac parte disseruerunt, pro altera iterum disserendi: mallet et hic neutri parti magnam fidem in vniuersum tribui, et neutri etiam omnem fidem in vniuersum derogari. Non distiteor, ab iis, qui negotiis ipsi interfuerunt, historias cum successu conscribi posse, si modo ipsi ad negotia illa adhibeantur, et nullae circumstantiae negotiorum ipsi ignotae maneant, et si postea sincere ea narrare velint. At quum saepissime contingat, ut non omnes, qui participes sunt negotiorum, omnes circumstantias

ve.

undum est, quod in conflictu tabulariorum non possit eorum fides non vacillare, suamque Archiua vim sibi mutuo adimere: adeoque alteri pondus atque momentum aliunde accedat oportet, si superare velit parem alterius auctoritatem,

§. XXIV.

vere cognoscant, sed saepe et ipsi decipiantur, porro vero circa descriptionem negotii, vel ideo, quod partes sint, qui eam suscipiunt, lector circumspiciendus esse debet, ne nimis credulus sit, sed vero similiter praesumat, nonnulla aliter narrata esse, quam contigerunt, nonnulla etiam omisis quibusdam circumstantiis esse proposita: facile patet, quam cautus hic lector requiratur, et quod raro tales historiae summam fidem utique mereantur, sed contenti esse debeant scriptores, si fidem mediam obtinerint in iis, ubi generales regulae fidei philosophicae et historicae lectorem non urgent, ut fidem eorum suspectam habeat. Archiua vero, quum contineant relationes eorum, qui negotiis interfuerunt, et quae tractatus subscauta sunt, pacta et conuentiones, facile patet, quod de ipsis pactis quidem et eorum instrumentis raro soleant oriri dubia, de antecedentibus vero et consequentibus, a quibus maxime interpretatio tabularum publicarum dependet, eadem cautiones sint obseruandae, quas modo memorauimus de historiis scriptis ab iis, qui negotiis ipsi interfuerunt. Hinc talia archiua publica, si ex iis historiae scribantur, tandem fidem apud lectorem immo et apud iudicem, si controuersia sit inter ipsos principes, merebuntur, quamdiu ex aliis facti circumstantiis non iustum oritur dubium. Quodsi archiua archiuis contradicant, illud maiorem fidem merebitur, quod connexioni circumstantiarum maxime conuenit. Quodsi id non appareat, neutrum pro uerisimili, sed utrumque pro testimonio in propria causa habendum, et res ignota manebit, et lector iudicium suum suspendet, iudex vero pronuntiabit, sibi non liquere. Nam quod in causis priuatorum archiua magnam fidem habeant, ratio aperta est, quia tum non testantur in causa propria, sed de negotiis aliorum, et quia, dum magistratus priuatorum contractus confirmat, regulariter non adfuit causae praesumptionum, cur falsi quid committere uoluerit, quum in eiusmodi causis principis uel alterius magistratus neutra ex parte interfit.

§. XXIV.

Momentum etiam ad fidem faciendam habent inscriptiones et marmora, (e) picturae, signa, (f) numismata, (g) et sigilla. (h) Verum esse

(e) De quorum usu IO. CLERICVS dans la *Bibliothèque choisie*, Tom. XIV. p. 20. seqq. Operam singularem in Inscriptionibus antiquis congerendis et illustrandis posterunt IANVS GRUTERVS, THOMAS REINESIVS, cuius *Synagoga Inscriptionum antiquarum* quas GRUTERVS in vasto Inscriptionum opere omisit, supplet, RAPHAEL FABRETTVS in *Explicatione Inscriptionum antiquarum*, IOANNES VIGNOLIVS in *Diss. de columna Imperatoris Antonini pii, et antiquis Inscriptionibus*, IOANNES SELDENVS in *Marmoribus Arundellianis*, HENRICVS NORISIVS in *Conotaphiis Pisani Cati et Lucii Caesarum*, CAROLVS CAESAR MALVASIA in *Marmoribus Felsineis sive Bononiensibus*, PAVLVS ARINCIVS in *Roma subterranea*, SERTORIUS VRESATVS in *Monumentis Patauis*, IAC. SPONIUS in *Itinerario et curiosa antiquitatum investigatione*, GISE. CVPERVS in *Sylloge variarum veterum inscriptionum*, CAROLVS PATINVS *Comment. in tres inscriptiones Smyrneses*, et plures alii a FABRICIO in *Biblioth. Latina Lib. IV. cap. V. et Graeca*, nec non a MORHOFIO in *Polybist. T. I. Lib. IV. cap. XIV. §. 26.* laudati.

(f) IOH. LAVNOY in *Dissert. de vera causa secessus Brunonis in eremum cap. III. ratione secunda*, siquidem, inquit, pictura eo, quo res depicta contigisse dicitur tempore, confecta doceatur, in eo loco, ubi res perspecta esse potuit, itaque, quos res depicta attingit, eam cognitam tolerauerint, nec vllum falsi argumentum in eo luceat, hanc tanquam veritatis testem amplectendam esse puto. At dubito, an haec sufficient, nisi concurrant, quae EISENHARTVS l. c. cap. IV. §. 3. prudenter monuit, praecipientibus MAGERO de *Aduocacia armata cap. XVIII. n. 189. sequ.* et KNIPSCHILDO de *fideicommiss. sam. cap. XIV. n. 38.* Lapidum, inscriptionum, et aliorum monumentorum veritas si in dubium vocetur, tum aliis historicae fidei adminiculis confirmanda esse.

(g) CONF. AMPLISSIMI EVCHARII GOTTL. RINCKII *Lucubratio de*
ve-

esse cautionem, ne subditiis aut falsis decipiamur, nemo earum rerum gnarus inficias ibit. Commune principium antiqua monumenta, nominatim diplomata, dignoscendi, etiam ad *inscripciones, picturas, numismata, et sigilla* pertinet, quod est rerum, *stili, temporis, et reliquarum circumstantiarum convenientia*. Quo argumento CONRINGIVS in *censura diplomatist Ludouiciani*, hoc falsitatis recte arguit et conuicit, dum verba, formulasque, illo, quo compositum diploma ferbatur, tempore, nondum vsitatae fuisse, res eo tempore nondum exstitisse, et facta aliter, quam alii fide digni auctores tradiderunt, narrata esse, docuit. Externa rei signa, chartam, literarum figuram recentiore, et

a-

---

veteris numismatis potentia et qualitate, suae cognitio totius rei numariae, ad intelligentiam iuris accommodata. ANSELMI BANDURI *Bibliotheca nummaria.* CAROLI PATINI *Introductio ad Historiam et cognitionem rei numariae.* B. G. STRVVII *Bibliotheca numismatum.* Science des Medailles par le P. IOBERT. EZECHIEL SPANHEMIVS *de usu et praesantia numismatum antiquorum.* M. HOSTVS *de re nummaria veterum Graecorum, Romanorum, et Ebraeorum.* ANTONII AVGVSTINI XI. *Dialogi de usu et praesantia numismatum.* A. MORELLII *Specim. vniuersae rei numariae.* Tacemus LAURENT. BEGERI, IOH. VAILLANTI, RELANDI, PATAROLI, et VIRI AMPLISSIMI, nobisque amicissimi, IVLII CAROLI SCHLAEGERI *edita et illustrata numismata rariora et elegantiora*, nec non qui cum Germanorum rem numariam explicarunt, tum vsum numismatum historicum docuerunt, ILLVSTREM IOH. PET. DE LVDEWIG in der *Einleitung zu dem Teutschen Münz-Wesen*, AMPLISSIMUM IOH. DAVID. KOEHLERVM, in *denen Historischen Münz-Belustigungen*, TENZELIVM, IYNCKERVM, et alios.

(h) Conf. exquisitissimum et vtilissimum I. M. HEINECCI *de veteribus Germanorum altiarumque nationum Sigillis, eorumque usu et praesantia Synagma.*

alia, imposturam saepe prodere, iam supra innuimus. (i)

§. XXV.

Quo loco monuisse iuvat, historicam fidem generatim ex circumstantiarum consensu pendere, et quo magis illae inter se pugnant, eo minorem esse fidem, multumque referre, vtrum res, quae narratur, possibilis, an mirabilis, an impossibilis sit? Talis enim vbi res reperitur, (vel etiam vbi narratio fabulae titulum prae se fert.) (k) non viro- rum, sed puerorum est fidem adiungere. Sed hic quoque cautionem esse arbitramur, ne quae auctoritate diuina vere nituntur, (nituntur autem diuinitus in sacris literis reuelatae veritates,) et si impossibilia videntur, eam pugnam seu contra-

(i) Conf. G. NAVDAEI elegantissimus libellus, quem contra nonnullos Monachos sub titulo: *Raisons peremptoires &c.* edidit, et MARESIVS in *Iobanna Papissa*. Picturae subdititiae elegans exemplum sicut LAVNOYVS l. c. ratione quarta, recentem, in- quiens, fuisse figuram, omnino restabatur forma pilei, quo testus Bruno auditores suos hinc inde docebat. Hoc enim capitis operimen- tum, quod in veteribus Academiae libris birretum rotundum et vo- cabatur, et erat, ad annum MDXX. aliter deformari coepit, et in cornutum quadrum desinere, cuiusmodi erat pileus, seu birretum Magisterii insigne, quo, ut diximus, Brunonis caput tegebatur.

(k) De illo fabularum genere cum primis loquimur, quas Galli, animi relaxandi, vel potius ex otiosis hominibus stultos faciendi causa, scribere prae caeteris consuevere, quae in literis IOANNIS REGIS BOHEMIAE apud BALVZIVM Tom. I. Miscellan. pag. 162. *Romancii*, et in Gallia *les Romans, fabulae Romanenses* dicuntur. Harum si est utilitas, quam semper detrimentis minorem experti sumus, certe in historia et iure nullus est vtilis

traditionem pro vera accipiamus, quae specie talis facile est, et magis rationi nostrae corruptae vitio danda, quam diuina testimonia indigna fide sunt habenda: cum testimonium diuinum, siquidem diuinum esse constat, fallere nescium sit, quando Deus et nullius rei nescius, et veritatis ita studiosus est, vt ipsa veritas recte dicatur.

§. XXVI.

Iam si rationes subducimus, primae historiae partes fitae sunt in narratione factorum (1) fide digna, hoc est talium testium, quos rem narratam et certo nouisse, et vti nouerunt tradere voluisse, scimus, minimum vero haud imprudenter credimus. Hoc eam ob causam adiicimus, quod raro contingit, vt in teste vel historico requisita ad fidem faciendam illo excellentiori gradu adesse, sciamus: sed maximam partem se-

(1) Vel rerum, quatenus dogmatibus opponuntur, nempe haecenus, vt quidem dogmata hac vel illa occasione nata, vel ab aliquo inuenta, defensa, et propagata esse, historia etiam recte doceat, sed dogmata esse vera, vel falsa probare, alterius sit disciplinae munus. Sic e. g. *Ecclesiam esse in Episcopo, omnemque religionis structuram in sacerdotio tanquam fundamento consistere*, neuiquam euincitur ex NICOLAI SCHATENII *Amalibus Paderbornensibus*, vtut probetur, SCHATENIVM hoc P. I. p. 2. dixisse, et CYPRIANI testimonio confirmare ausum esse. Idem est sentiendum de iudiciis Historicorum propriis narrationi intextis. Talia enim referentes officii sui fines transiliunt, et ex historicis doctores existunt. Eiusmodi iudicia non ex auctoritate dicentis, vti testimonia, sed ex rationibus earum disciplinarum pendent, ad quas pertinent. *Il faut*, inquit LE P. DANIEL dans la preface de son *Histoire de France*, p. 79: *que l'histoire enseigne, mais l'historien doit euitez de prendre l'air et le ton de docteur*. Confer. IDEM pag. 34.

fequi nos oportet verisimilitudinem non impediam. (m) Quae cum ita sint, *historiam esse narrationem rerum vel factorum fide dignam*, efficitur.

§. XXVII.

Tametsi vero omnis fide digna factorum narratio re vera historiae nomen tuetur, si partes illius primarias vel essentiales spectamus, (n) superfunt tamen, quae

(m) Conf. Observationum Hallensium Tom. XI. cap. V.

(n) Ad essentiam historiae narrationem *fide dignam* ita pertinere, iterum iterumque hic monemus, ut, ubi fides vel vacillat, vel testimonium alicui fide dignum contrario eiusdem ponderis testimonio enervatur, historiae vis atque virtus non modo imminuatur, sed omnis tollatur, et in locum fidei PYRRHONISMVS HISTORICVS succedat, quem innoxium praedicat LE PERE DANIEL l. c. p. 18. si in iis, quae rem circumstant, contingat, quod nos in medio relinquimus: contra ubi in ipsa re versatur, certissime vitiat historiam. De Pyrrhonismo historico videatur BAYLE dans les *Reponses aux questions d'un provincial*, et qui reipublicae multum lucis, tam in historia, quam in aliis literarum generibus attulit, b. E. G. STRUVIUS in *Dissertatione praetiminari*, praemissa *Exercitiis disputatoriis*. Vbi plura exempla in medium protulit, et sic de re accurate sensit: Verus Pyrrhonismus oritur, ubi de quaestione ardua et memoratu digna agitur, et scriptores reperiuntur ab utraque parte fide digni, rationes et circumstantiae verisimiles, quae tamen sibi omnia contrariantur. Neque tamen ideo nihil plane esse in historiis certi putemus, quin potius *auctoritate coactorum, virorum scribendi prudentia clarorum, qui nullis affectibus dediti, et iustas notitias causas habuerunt*, multum quoque veritatis tribuamus. Sequamur Lactantium, qui, ubi quaesisset: *Vbi ergo sapientia est?* respondit: *Vt neque re omnia scire putes, quod dei est: neque omnia nescire, quod pecudis. Est enim aliquid medium, quod sit hominis, id est scientia cum ignorantiae coniuncta et temperata.* LANGLETVS FRESNOYVS loc. cit.

quae historiae vim et dignitatem hactenus augment, vt officium suum tanto magis faciat, quanto plures earum rerum concurrant, quas indagare nunc etiam conuenit.

§. XXVIII.

Quum enim facta vel res ea praecipue mente alteri narrentur, vt earum memoria conseruetur, non autem omnes res eiusdem momenti et vtilitatis, sed multae leues, et inutiles sint: (o) consequitur, non omnia facta vel res memoria esse dignam, quanto maior eius fit vtilitas, quoue latius ea vtilitas pateat. Non igitur inepte agit, qui finiendae historiae res memorabiles includit. (p)

§. XXIX.

Deinde quamuis etiam incompta, horridula, omniumque decorum et ornamentorum expers narratio vera historia esse possit, (q) tamen quum talis lectorem

---

Cap. XVII. quae cauenda sint lecturo historias, ne vel in credulitatem, vel in Pyrrhonismum incidat, quin potius medium inter utrumque teneat, scite expediuit.

(o) CICERO Lib. II. Epist. ad Atticum, Ep. VIII. *Si quid in ea Epistola fuit historia dignum, scribe quam primum, ne ignoremus.*

(p) P. DANIEL l. c. pag. 62. et 63. *Ce ne seroit pas orner, mais gâter une histoire, que d'y inscrire des petits faits, et des faits absurdes, ou qui n'y ont nul rapport.*

(q) Quin historiam quoquo modo scriptam delectare, statuit PLINIVS.

rem sua deformitate facile arceat atque repellat, et ita ipsos historiae fines, memoriam factorum, communem humani generis utilitatem, et summi omnium rerum factoris gloriam quasi arctet, (r) contra decens polita et ludentia historia (s) ad legendum inuiter et allectet, adeoque fines historiae amplificet, atque dilatet: aptam esse historiam oportere, vix quisquam boni gustum habens in dubium reuocabit. Vnde demum talis recte confit definitio: *Historia est apta fideque digna factorum vel rerum memorabilium narratio.*

D 3

§. XXX.

(r) Quod vel soli mediae aetatis scriptores condocent, quorum fastidio maximam eruditorum partem latent res antiquae domesticae.

(s) Inde est, quod scribere historiam arduum, plurimique laboris opus existimat FOLIETA, loc. cit. p. 1100: *Quod cum excellens ingenium ac singularem eloquentiam postulat, non acres quosdam et viduos animi motus, qui ad excogitandum sunt celeres, et ad inueniendum acuti, atque ad explicandum copiosi, praeterea civilium et bellicarum atque omnium ferè magnarum rerum haud mediocrem scientiam et usum.* Quibus vero verbis minime applausit tumidae et adfectatae dicendi resque exornandi rationi, quam iure exploitavit SAMUEL GVICHENON dans la préface de l'*Histoire de Bresse et de Bugey.* *Je me suis, inquit, contenté d'une diction simple et d'une relation naïve: ce triage de paroles et cette pompe de discours, de la quelle les écrivains de ce temps sont parés, sont plutôt des ornements nécessaires à un Orateur, ou à un Poète, que convenables à un Historien.* Conf. LE P. DANIEL loc. cit. pag. 27. 44. Paucis omnia, quae ad ornatum et decentiam historiae pertinent, complexus esse nobis videtur FOLIETA loc. cit. pag. 1208. *optima dicens historica narratio est, quae naturam ducem sequitur.*

§. XXX.

Sed nondum omnes numeros rei historicae explent dicta. Restant enim, quae ad plenam vel uti dicunt pragmaticam historiam pertinent, quibus nimirum ab imperfecta seiungitur. Accurate FRANCISCVS BACON DE VERVLAMIO *de dignitate et augmentis scientiarum*, Lib. II. Cap. VI. Historiam in *Memorias, Antiquitates*, et *Iustam Historiam* dispescuit. *Memorias* nominat prima ac rudia historiae lineamenta et praeparationes ad historiam. Hae illi duplicis sunt generis, quorum alterum *Commentarios*, alterum *Registra* dicit. *Commentarii* nudam actionum et euentuum feriem ac connexionem proponunt, praetermissis causis rerum et praetextibus, initiis quoque earundem et occasionibus, consiliis itidem et orationibus, et reliquo actionum apparatu. (t) *Registra* iterum duplicis sunt generis, aut enim titulos rerum et personarum in serie temporum complectuntur, quales sunt *fasti* et *Chronologiae*, aut actorum solemnitates, cuius generis sunt principum *edicta*, *senatum decreta*, *iudiciorum processus*: *orationes publice habitae*, *epistolae publice missae*, et similia, absque narrationis contextu, siue filo continuo. *Antiquitates* illi sunt historiarum reliquiae, siue fragmenta.

§. XXXI.

His, tanquam imperfectae historiae generibus oppo-

(t) Huc pertinent *Chronica*, *Annales*, *Ephemerides* seu diurni commentarii, *die Journal*.

ponit BACON *historiam iustam*, quaeres memoria dignas, ex certis documentis et archiuis desumptas, (u) iusto ordine dispositas, ac adductis causis et consiliorum rationibus, prudenter descriptas, plene completur.

§. XXXII.

Talis historia recte dicitur *pragmatica*. (x) Quid ad eam, vt rem ciuilem iuuare possit, pertineat, per partes exposuit ex ore ILLUSTR. LVDEWIGII et GVNDLINGII FRIDER. GLADOV in dem Versuch einer vollständigen Reichs-Historie §. 5. des Vorberichts. Respicendum esse existimat ad statum publicum tam praeteritum quam praesentem, ad religionem, ad formam imperii, ad genium moresque populi, vires, situm, indolem, fines regionis, ad vicinos, ad rationes vtilitatis &c. Quae vero magis materiam et ambitum historiae pragmaticae, quam formam et essentiam, siue fidei faciendae partes, ordinem &c. spectant, adeoque cum BACONIS praescri-

(u) Contextam historiam ex meris diplomatibus scribi posse, ratione negavit GVNDLINGIVS. Sed aliam mentem Baconis haud fuisse putamus, quam potiora saltem capita historiae actus publicis et diplomatibus roborari debere.

(x) Cui maxime conueniunt, quae laudatus Dominus WOLFFIVS, et institutorum illius tenacissimus THVMINGIVS de aestimandis virtutibus historici praecipunt. In scriptis historicis (dicunt) attendendum est: 1) ad veritatem, ad regulas fidei examinandam, 2) ad ordinem, ex circumstantiis praesertim temporis diiudicandum, et 3) num sit completa? id quod ex scopo aestimatur, THVMINGII *Insb. Log. C. III. §. 69.*

scriptione et norma iustae historiae conficiendae coniungenda sunt.

§. XXXIII.

Quae ratione tractationis et materiae simul *uniuersalis* dicitur historia, in sensu laxiore res *uniuersi* orbis complectitur. (y) *Particularis* historia alicuius regni vel reipublicae, vel nationis res gestas complectitur. *Historia singularis* vel vitam illustri viri, vel relationem actionis memorabilis continet.

§. XXXIV.

Vt autem *iustae historiae* nomen tueatur narratio quaedam, necesse est, cuiusque circumstantiae, quas morales appellant Philosophi, habitam esse rationem. Omnes autem circumstantiae, non solae *quid? cur? quomodo?* et *quibus auxiliis?* ipsius narrationis partes sunt. Unde quaestiones *quis? quando? et ubi?* non in transitu, sed in primis occurrunt cum lectori, tum scribenti historiam, saepeque utriusque diligentiam et accurationem sic exercent et fatigant, ut singularia studia flagitent, et singulares disciplinas pepererint, *Genealogiam, Chronologiam, et Geographiam*, quarum cum priore coniuncta est *Ars heraldica siue armorum*. (z)

§. XXXV.

(y) Talem nec expectare licet. Qui historiam mundi (inquit Bacon,) etiam ab origine scripsisse videri volunt, farraginem rerum et compendia narrationum pro historia exhibuerunt.

(z) Studia haec alii adnucula Historiae appellant: sed nos ipsas historiae partes integrantes, ut dicunt, esse arbitramur. *Uniuersalem*

§. XXXV.

GENEALOGIA (a) *illustrium familiarum ortus et propagines demonstrat.* Antequam hoc studium ex-cultum est, satis officio suo fecisse putabant, qui *delineassent et recensuissent*, quos pro GENITORIBVS, quosque pro GENITIS habebant, *probationes* susque deque habentes. Nunc vero haud sufficit *delineasse* et *Tabulas adposuisse, sed demonstrasse.* Hac contempla-tione merito summis efferuntur laudibus *Colleganea Genealogico-historica*, quae scripiis suis excidere passus est ILLUSTRISSIMVS S. R. I. COMES A WVRM-BRAND. Iure etiam maximos eo nomine facimus CHIFFLETIOS, BLONDELLOS, QVERCETANOS, GVICHENONIOS, IMHOFIOS, ECCARDOS, et KOEHLEROS. Fuerunt aliquid, et partim adhuc sunt VIGNERIVS, GVILLIMANNVS, BALBINVS, FEL-LERVS, RITTERSHVSIVS, GEWOLDVS, BRAN-DISIVS, FVGGERVS, HVNDIVS, (b) HOHENE-CKIVS, LATZIVS, BVCELINVS, G. FABRICIVS, SCHICKFVSIVS, LAIRITZIVS, SPENERVS, et sexcenti alii, inter se valde dissimiles, quos vide sis, in *Bibliotheca Genealogica* IOANNIS HVNERI, F. LII. HENNINGESII olim magni aestimata est ope-
E ra,

salem Geographiam anno 1725. Lutetiae Parisiorum edidit NO-BLOTVS sub titulo: *Geographie vniuerselle historique et chro-nologique ancienne et moderne.*

(a) Ab hac distinguunt PROGENOLOGIAM, siue *reconsonem* maio-rius alicuius familiae.

(b) *Huius auctoris, cuius magnum est nomen, Beyrißches Stammen-Buch*, inter rarissimos et vtilissimos libros varias ob causas, re-ferendus est merito.

ra, cuius *Theatrum Genealogicum* adhuc magno constat. Edidit et Genealogias Familiarum Saxonicarum. Hae quo rariores, eo maioris sunt pretii. Vulgus contentus est *Tabulis Genealogicis* IOANNIS HVBNERI, senioris, more maiorum compositis. SPANGENBERGIO, BYTTNERO, LEVBERO, BVRGEMEISTERO, SINAPIO, MVSHARDO, KOENIGIO et aliis, multum debet NOBILITAS GERMANICA. De *studii Genealogici* (c) *praestantia* extat *dissertatio* ADAMI RECHENBERGII, quae est vltima in *Volume Dissertationum Historicarum*, et de *Fatis studii Genealogici*, (d) nec non de *Libris Genealogicis vulgariis et rariis* duo libri, alter a. 1702. *Quedlinburgi*, alter a. 1710. auctore IAC. FRID. REIMMANNO, prodierunt. De *Scepticismo* (e) in *studio Genealogico*

-
- (c) Studium hoc est antiquissimum, in quo versati sunt non solum qui *instinctu inflatuque diuino scripserunt*, vt MOYSES, sed etiam qui *commentitiis supplicauerunt diis*, veluti HESIODVS, cuius *Theogonia* temporis euasit iniuriam, tot amissis vtilioribus libris. In idem studium incubuerunt *Romani*. De T. POMP. ATTICO constat ex CORNELIO NEPOTE, in vita Attici, *illum sic familiarum originem subtexuisse*, (in eo volumine, quo magistratus ornauit,) vt ex eo CLARORVM VIRORVM PROPAGINES potuerint cognosci. VARRONEM de *familiis Romanorum* scripsisse, testatur PLINIVS L. 35. *Hist. mundi*, c. 2.
- (d) In hoc libro *moris Arabum* GENEALOGIAS EQVORVM delineandi fit mentio, Exempli causa: Ein *Isabell-Farben-Pferd aus Tucumannia*, dessen Vater heist *Hagi Ogghir*, die Mutter *Tasbas*. Ein *Fuchs-Farben-Pferd aus Tucumannia*, dessen Vater *Mauh-mudi*, die Mutter *Zulfa*. etc.
- (e) Cuius rationes exponuntur: 1) quod inter *Scriptores Genealogiarum* summa sit *dissentio*; 2) quod multae reperiantur *Genealogiae*, quae ex rebus fictis commentitiisque constant. Sed haec tantum videntur pertinere ad *Genealogias*, quae *probatione carent*.

gico videantur *Observationes Hallenses, Tom. X. Obs.*
14. (f)

§. XXXVI.

ARTEM HERALDICAM, siue disciplinam tessera-
rum gentilitiarum, idoneo lumine, ad familiarum
discrimen pariter ac ornamentum expressarum, (g) v-
sum habere in historia; vix negauerit quispiam. Ex
multis enim, quos recenset HOEPPINGVS de iure
insignium, C. 13. effectibus eorum, (h) si tantum non-
nullos agnoscamus, illi omnino ad historiae attinebunt
ratio-

E 2

(f) Dubitandi locus maxime datur, si iusto altius repetuntur *Genealogiae*, quod falsè admodum rursus Sannionem in aula MAXIMILIANI I. IMPERATORIS, proditum est memoriae.

(g) Ita rem definiuit SPENERVS in *opere Heraldico, P. I. cap. I. §. 9.*

(h) Ea praeceptos: 1) arguunt collationem dignitatis; 2) probant quasi possessionem dignitatis; 3) distinguunt ordines et dignitates; 4) inferunt praecedentiam; 5) attrahunt reuerentiam; 6) praebent signum accipientis et reculantis imperium; 7) distinguunt populos, provincias, ciuitates, etc. 8) eandem aut diuersam originem vel familiam monstrant, (argumento tamen non solitario); 9) antiquitatis familiae in dubio dant testimonium; 10) generis indicant claritatem; 11) arguunt iurisdictionem et dominium; 12) signant securitatem et saluam guardiam; 13) notant clientelam feudum et beneficium; 14) in ecclesia suspensa arguunt ius patronatus; 15) factam possessionis apprehensionem etiam in fisco necessariam docent; 16) vt et rei, cui imposita sunt, dominium; 17) appellationem rei aperiant; 18) profunt in bellis ad fidam leuandam; 19) vsum praebent in inuestituris feudorum; 20) in exercitiis et ludis nobilium; 21) in exsequiis. Tacemus vsum eorum 22) in diuinando et vaticinando, et 23) in stratagematibus parandis, etc. de quibus HOEPPINGVS, d. l. pag. 778. Addimus 24) effectum impediendae et interruptendae praescriptionis.

raciones. Nostro iudicio argumenta ab *insignibus* petita multum cum aliis coniuncta iuuant: sine illis aliquid, vel parum. Neque maiorem iis tribuere videtur vim *eximius eorum cultor* SPENERVS. Qui *alia huius artis principia et fundamenta, praeter vsum et consuetudinem*, quaerit, oleum perdit et operam. *Placita maiorum in illa solum regnant, quae tamen nonnunquam aliqua ratione nituntur vel analogia.* (i) Si qua laus *artis Heraldicae* vel inuentae vel excultae esse potest, ea debetur *Gallis.* (k) De *Germanis* tamen praedicat MARCVS GILBERTVS DE VARENNE, GALLVS: (l) *quod et studio et peritia praestent in compositione et conseruatione insignium suorum.* (m)

§. XXXVII.

(i) SPENERVS in opere laudato P. I. Proleg. §. 19.

(k) Idem L. a. §. 22.

(l) Dans *le Roy d'Armes* P. IV. p. 550. Qu'on les tiene (les Alle-
mans,) fort curieux et bien entendus en la composition et con-
seruation de leurs armes.

(m) Inter eos, qui *banc artem* tractarunt, *hi* fere excellent: C. F. MENETRIER, F. DE L'ALOVETTE, S. PETRA SANCTA, LE LABOUREUR, H. BONNOR, M. V. DE LA COLOMBIERE, LE P. ANSELME, H. SPEELMANNVS, N. VPTONIVS, L. GELIOT, I. I. CHIPFLETIVS, P. MOREAV, O. F. DE BRIANVILLE, H. DE BARA, I. SCOHIER, P. CAMPANILLE, BARTOLI, S. FESHII, I. GIBBONI, L. SEGOING, et qui in-
star omnium est apud GERMANOS, P. I. SPENERVS, quo duce in formam iustae artis redigere fategit *Tesserarum scientiam*, V. C. M. SCHMEIZELIVS, qui de *Scriptoribus nostratibus* tantum, quantum fat est, egit in der *Einleitung zur Wappen-Lehre*, in dem VIII. Abſatz der Vorbereitung. HOEPFINGIVM supra laudauimus. Primam introductionem in hoc studium debemus WYNKINO DE WARDE ANGLIO, et Catalogum auctorum, qui de re Heraldica scripserunt, conscripsit THOMAS GORE. Breuem Historiam vide

§. XXXVII.

GEOGRAPHIA alia *Maibematicorum* esse videtur, alia *Politicorum*. *Illa est notitia globi terrestris, eiusque figurae et magnitudinis, (n) nec non eorum, quae inde pendent ac consequuntur. Haec est descriptio globi terraquei, pro ratione partium, in quas illum vel natura distribuit, vel homines. Quum vero ad iustam, siue pragmaticam historiam pertineat, et populi genium, et regionis respicere indolem, quorum vtrumque varium efficit varius plagarum situs, et varium coelum: (o) non temere vel huius vel illius rationes a se alienas esse putabit historicus. (p)*

E 3

§. XXXVIII.

vide sis in REIMMANNI Hist. Lit. Vol. V. p. 596. seqq. Compendium artis Heraldicae accuratissimum v. I. I. G. TRIERO debemus. PERILLVSTRIS B. ZECHII Evolutio insignium Friderici Ducis Saxoniae, egregia est.

- (n) Addunt alii situm et motum, quos alii ad *Astronomiam* referunt.
- (o) Eodem spectat definitio Geographiae, quam vide sis apud v. c. I. D. KOEHLERVM, in der Anleitung zu der verbesserten neuen Geographie.
- (p) GEOGRAPHIA recte diuiditur in *antiquam, mediam, et nouam*. *Antiquam* in primis excoluit et ornavit PTOLEMAEVVS. Optima editio est, quam P. BERTIO acceptam ferimus, cuius *Theatrum Geographiae* veteris, quod PTOLEMAEVVM, ANTONINI AVGVSTI *Itinerarium*, PEVTINGERI et ORTELLI *Tabulas* complectitur, *praestantissimum opus* appellat MENCKENIVS in *Catalogo praecipuorum Historicorum*. STRABO, DIONYSIVS, MELA, et qui in eum commentatus est, IS. VOSSIVS, nec non P. BERTIVS, STEPHANVS BYZANTINVS, et qui in hunc notas scri-

CHRONOLOGIAM magnae difficultates premunt,
pro-

scripsit, HOLSTENIUS, RAVENNAS ANONYMVS, HUDSON, de antiqua Geographia optime sunt meriti. Hic edidit *Geographiae veteris Scriptores Graecos minores*, Oxon. e Theatro Sheldoniano. BRIETIUS, scripsit *Parallela Geographiae veteris et nouae*, pulcherrimum et accuratissimum opus. MENCKENIUS loc. cit. Egregiam etiam antiquae Geographiae operam nauarunt CELLARIUS, CLYVERIUS, AVDFRET, Historiam huius disciplinae vide sis apud WOWERIUM, IYNCKERVM, VOSSIUM, LÖDERVM et alios a STOLLIO in *der Anleitung zur Zislorie der Gelahrtheit* cap. VI. laudatos. Ad illustrandam *Germaniam antiquam*, quod ad regiones etiam, facit I. C. SPENERI *Notitia Germaniae antiquae. Mediae aetatis Geographiae* adhuc parum operae datum est. Ad eam se adplicuit CELLARIUS, et nonnullas praelo commisit tabulas. Sed opus perficendi consilium praeuenit mors. Spem quoque ostenderat orbi, qui tanto labori par fuisset, S. F. HAHNIUS: Aft et ea spes euanuit. Soli *Saxoniae* obtigit esse felici, de cuius *Pagis* ex mediae aetatis scriptoribus *Commentariolum* scripsit H. MEIBOMIUS. Exstat etiam G. F. PAVLLINI *de Pagis, in primis antiquae Saxoniae, libellus, e vetustis tabulis collectus*. Praestitit in eo genere maxime officium suum Vir, cum de ecclesia, tum de re literaria, praesertim historia, optime meritus, T. G. LEVCKFELD. Nec debita laude fraudandus est CH. IYNCKERVS, nam etiam acres habuit iudices, LEIBNITZIOS et GVNDLINGIOS, non tamen inutilis est eius *Anleitung zur Geographie der mittlern Zeiten*. MARTINVS ZEILERS in *Itinerario Germanico* plurimum retro respicit, et allegat fontes. *Nouam Geographiam* adornarunt, primis post medium aeuum temporibus, G. MERCATOR, A. ORTELIUS, eiusque continuator, HUNDIUS, et alii, qui, quod ad eam aetatem, adhuc vsum habent. Hos secuti sunt multialii, inter quos eminent SANSON, MARTINEAV, ROBBE, LVYTS, JAILLOT, DE FER, DE L'ISLE, B. VARENIUS. Splen-

propter varium gentium morem ineundi rationem temporum. Non vacat hic SELDENI, VSSERII, DODWELLI, PAGI, SCHVRFLEISCHII, ALMELOVENII, BLONDELLI, SCALIGERI, CALVISII, PETAVII, FABRICII, BVCHOLZERI et aliorum diligentiam laudibus ornare. Remittimus lectorem ad M. I. H. IOEDERI *Introductionem in Historiam Vniuersalem*, IVNCKERI *Lineas eruditionis vniuersae*, REIMANNI *Histor. Liber. STOLLII Einleitung zur Historie der Gelahrtheit cap. VI. S. 28. seqq.*

CAP.

Splendidum et amplissimum opus est *le Grand Atlas* par IEAN BLAEV. Plures, qui in conscribendis Geographiis, vel in pingendis tabulis caeteris praestiterunt, videantur in Praefatione *der kurzen und deutlichen Anweisung zur alten und neuen Staats-Geographie* I. C. MARTINI, et H. C. GOTTSCHLINGII *Versuch von einer Historie derer Land-Charten*, M. IOS. LVDW. HOCKERS *kurzen Anweisung derer Land-Charten*, et M. GOTTFRIED GREGORII *Gedanken von Land-Charten*. Apud nos diu regnavit HYBNERVS, quo multo accuratiorem nunc habemus V. C. KOEHLERVM. Nec contemnenda est I. HVBNERI IVNIORIS *vollständige Geographie*. MORGENSTERNII *neueste Staats-Geographie* tam accepta fuit, vt intra duos annos iam alteram apparet editionem Bibliopola. GLADOVIOS, MELISSANTES, BERCKENMEYEROS, et reliquos nihil moramur.

CAP. II.

DE

VERO ET LAUDABILI HISTORIAE VSV.

§. I.

Quae priore Capite de *Natura Historiae* diximus, eo sunt dicta consilio, vt cum verus et laudabilis historiae vsus, tum illius abusus accurate monstrari possit. Nunc de illo agendum est. Sed non est in animo compilare scrinia BERNARTII, (q) AB-BATIS SANCTI REALIS, (r) BOECLERI, (s) SIGONII, CISNERII, BLONDELLI, HYBERI, REINECCI, et aliorum, qui de *vsu et vtilitate historiae* commentati sunt. Satis dictum erit, si dixerimus, nullam disciplinam, siue intellectui nostro seruiat, siue voluntati, se salua carere posse ministerio historiae, omnemque fatuam esse vitam, nisi historia, tamquam sale, condiatur, (t) quin ipsius morum ac vitae ficticis et mo-

(q) Cuius de *Vtilitate legendae Historiae* libellus Antwerpiae Anno 1593. prodiit.

(r) Vid. *Discours de l'usage de l'Histoire dans les Oeuvres mêlées de L'ABBE de Saint-Real.*

(s) Conf. IO. HENRICI BOECLERI *Dissertationes Academicæ*, D. XL. sub Titulo: *Historia principum schola.*

(t) M. DACIER dans la Preface des *Vies des Hommes illustres* de PINTARQUE: *Vne des plus grandes marques de folie, que DEMOCRITE*

ET LAVDABILI HISTORIAE VSV. 41

deratricis Philosophiae officio fungi posse historiam, maiorique cum effectu, quam ab ipsa fit, saepe fungi, siquidem

fulminat exemplum: regula casta strepit. (u)

Recte HIERONYMVS OSORIVS, (x) *vix quidquam arbitratur esse historia vel ad prudentiam comparandam vilius, vel ad virtutem excitandam vehementius, vel ad sananda reipublicae vulnera salutaris, vel ad oblectamentum vitae incundius.*

§. II.

Sed vt ordine disponamus quae de vero et laudabili historiae vsu paucis dicturi sumus, primus ille est obseruandus, quod memoriam rerum gestarum (y)

TE trouoit dans les hommes, c'est qu'ils ne daignent pas s'instruire de ce qui s'est fait avant eux, et que le long age du monde leur est une leçon inutile, parce qu'ils ne s'en seruent pas comme ils devoient pour profiter de tant de grands exemples dont l'histoire conserve le souvenir, et pour tirer de ce qui est arrivé des coniectures de ce qui doit arriuer encore. PLATO in Timaeo, semper pueros esse dicit, in quibus nulla antiquitatis sit cognitio, nulla quasi senilis et cana scientia. LVD. VIVES Lib. V. de Trad. discipl. pag. 355. Historia, ait, si adit, ex pueris senes facit, sin absit, ex senibus pueros.

(u) SYMMACHVS Epist. I. 37. NOECLERVS l.c. Veram et solidam prudentiae institutionem feliciter et liberalius historia profitetur, quodque praecipit deest, suggerunt efficaciter exempla.

(x) *de rebus Enamælis Lusitaniae Regis, Lib. I. p. 1.*

(y) Sub rebus et consilia, et dicta, et facta complectimur, quae in humanis actionibus semper esse spectanda, recte monet BODINVS in *Methodo ad facilem Historiarum cognitionem.*

feruet historia, easdem aeternitate quadam continens. Sic enim vel honeste, vel magnifice, de historiae dignitate sentiunt eius amatores, *esse quantam historiae aeternitatem, quae, ut in Deo simul omnia per naturam, ita in homine per memoriam res praeteritas exhibet.* (z) In quam vero sententiam hactenus descendimus, ut historiae aeternitatem rerum humanarum imperfectionibus circumscribi non negemus.

§. III.

Sicuti autem nec omnes res memoria dignae sunt, leues nimirum et nullius momenti, nec omnium memoria utilis est, nempe earum, quae vitiorum illecebrae, atque fomites facile existunt: ita nec omnis historia fructum praebet, nec quem praebet, is omnis parem habet usum, sed alius alio maiorem. Non hic voluptatis ex historia capiendae rationem habebimus, quippe per se notissima, et ab omnibus ita degustata est, ut in abusum facile abeat: (a) sed veras spectabimus tantum utilitates, earundemque varia genera.

§. IV.

Longe maximum usum habet historia in considerandis vestigiis diuinæ potentiae, iustitiae, clementiae, sapientiae et prouidentiae, verbo in summarum quibus

(z) P. CHRISTOPHORVS BROWERS in *Antiquitatum et Annalium Treuirensium Propoëseue*, C. I. §. 2.

(a) Conf. IO. BODINI l. c. in Prooemio, ubi eam voluptatem inter fructus et utilitates historiae ponit.

bus praeditum est supremum numen perfectionum documentis, et circumspiciendis euentibus, quos habere solent cum diuina consilia, tum humana, ex illis omnino pendentia, illa cum primis, quae publice ineunt et exequentur rectores ciuitatum. Nam et illa ad Deum referre par est, cum boni reges respublicas diuina moderentur beneficio, *mali contra, sicuti suo vitio mali sunt, ita et regnare permittantur diuino iudicio, interdum occulto, sed nunquam iniusto.* (b) Adhoc id maxime acceptum est ferendum historiae, quod doceat, quam sanctae doctrinae, veraeque ecclesiae tuendae et conseruandae semper sit sollicitum atque protidum diuinum numen. (c) Et vt paucis multa complectamur, quem athei vel nullum, vel minimum putant historiae vsum, ille profecto amplissimus est, vt tot, tantarumque admirabilium rerum; quae et olim steterunt, et

F 2 nunc

(b) HINC MARVS Operum Tom. posteriore pag. 5. IO. CLERICVS in elegantissima Dedicacione *Historiarum TITI LIVII. Felices, inquit, reges, qui intelligunt, se esse iustitiae diuinae, hoc est immutabilis, ministros, non dominos, nec ab ea digrediantur: nec minus beatorum populos, qui Dei hac in re vicarij, non impotentibus acqui et iniqui dominis, fidele obsequium praestant!* Ad quae cogitanda et optanda LIVIVM legentem se adductum fuisse profiteatur CLERICVS.

(c) SIMON SCHARDIVS in Praefatione ad PETRI DE VINIS Epistolae: *Huius generis scripta optimi maximi Dei bonitatem ac misericordiam erga ecclesiam suam ostendunt, qui ne ingrumentibus erroribus vel falsis doctrinis grassantibus, ea in errores pertracta funditus interiret, sed septem millia piorum Baali genera non inflectentia retineret, singulis temporibus vel Propbetas, Doctores ac Euangelistas, vel alios pios viros excitauit, qui erroribus atque mendacis resistentes, vitia taxarunt, ac pio et intrepido zelo veritati testimonium tulerunt.*

nunc diuino stant beneficio, recordatio p̄iaque contemplatio summi earum factoris gloriam amplificet. Ad quem finem etiam prae caeteris referenda sunt omnia, circa quae versatur *historia ecclesiastica*: quae uero et *literariae* (d) pars est, et cum conuersiones et vicissitudines ecclesiae, siue fata prospera et aduersa, tum doctorum uitas, merita et fata, dogmatum originem, progressus, oppugnationem, turbas, et hereses, leges, cultus diuini interni et externi rationem, et alia, ex monumentis ingenuis et per testes fide dignos apte per scripta sistit, ut diuinam prouidentiam in hac societate condenda et conseruanda intelligant homines, et pietate non minus, quam sapientia, et rem Christianam bene agendi dexteritate crescant. (e)

§. V.

Nec minor est usus historiae in ponderandis rebus ad seculum pertinentibus, quarum uerum pretium ex earum uirtute beandi possessores suos, atque duratione aestimare licet: quarum autem leuis admodum altera cum

(d) *Historiae ecclesiasticae* hoc loco ut mentionem faceremus nos permouit F. BACONIS DE VERVLAMTO auctoritas, qui eam in *historiam ecclesiasticam* praese dictam, *historiam ad Prophetias*, et *historiam Nemesios* diuisit, et in prima *statum ecclesiae in persecutione, in motu, et in pace*, in altera *cum Prophetiam ipsam, tum eius adimpletionem*, in ultima uero *consilia et iudicia diuina, cum per uindictas inopinatas, tum per salutem subito effulgentem explicata*, exponenda esse haud inepte existimauit. *De augmentis scientiarum, Lib. II. Cap. XI.*

(e) Conf. VENERABILIS ABBAS MOSHEMIVS *Institut. Hist. Christi. maior. Praepar. §. I.*

cum sit, altera nimium quantum angustis definita terminis, planissime efficitur, satis praesidii in illis haud esse, sed verae salutis parandae alium esse quaerendum locum. (f)

§. VI.

Deinde maximam vitae vtilitatem affert historia, ante oculos ponendo consecutiones actionum bonarum et prauarum: id quod in doctrina morum apprime iuvat homines, eosque, nisi consuetudine et inueteratis vitiis perditum iam et desperatum sint, emendat et prudentiores reddit. (g) Praecipue vero populos, eorumque magistratus aliorum exemplo conducet, quibus rebus augeantur et recreentur, quibusque minuantur

F 3

(f) THOMAS IOANNES FESSINA DE CZECHOROD in Epistola dedicatoria Marti Morauico praemissa: *Nihil, ait, in rebus humanis stabile est. Nec tantum homo, verum populi integri, communitates, vrbes, prouinciae, regna quam plurima, imo fere omnia, tristitia humanarum mutationum ac fluctuantia nobis praebent exempla. Vidit hoc Romanus Orator: id ipsum inquit a Platone didici, naturales esse conuersiones rerum publicarum, ut ea tum a Principibus teneantur, tum a populis, tum a singulis, imo (addit CZECHOROD) ut tandem a nemine teneantur, sed suo tempore occidant intereantque.*

(g) DANIEL BLONDELLVS in *Pleniore Assertionem Genealogiae Francicae*, Praefationis apologeticae initio: *Saluis, inquit, communis interesse videtur, id quod quisque, siue priuatus, siue princeps, in publicum deliquit, palam ob oculos omnium ponit, ne innoxii sempiternam, quam commeriti haud sunt, alienorum delictorum insamiam subire cogantur: noxii contra, (addimus,) ignoratione suppliciorum, quae subire solent scelerati, se ipsos fallant. Confetur IANVS NICIVS ERYTHRAEVS in *Exemplis virtutum et vitiorum.**

et euertantur ciuitates. (h) Quod magnum ad infruendos animos, et sananda rerumpublicarum vulnera, pondus atque momentum habere, obseruant eruditi. (i)

§. VII.

Nunc quae supra summam de vsu historiae in omni doctrina enunciauimus, paulo copiosius exponenda

(h) LIVIUS in Praefatione Hist. *Ad illa mihi pro se quisque acriter intendat animum, quae vita, qui mores fuerint, per quos viros, quibusque artibus, domi militiaeque, et partum et auctum imperium sit: labente deinde paulatim disciplina velut desidentes primo mores sequatur animo: deinde et magis magisque lapsi sint, tum ire coeperint praecipites, donec ad haec tempora, quibus nec vitia nostra, nec remedia pati possumus, peruenimus est. Hoc illud est praecipue in cognitione rerum salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento inueni, inde tibi tuaeque reipublicae quod imitere capias: inde foedum inceptum, foedum exitum, quod vitas.*

(i) Conf. NICOLAUS CISNERIUS de *Historiae vsu: Ad omnem, inquit, rei ciuilibis et militaris rationem vberissimam, tum ad cauendum, tum ad imitandum, documentorum copiam veterum temporum cognitio suppeditat.* BOECLERVS in laudata Dissert. *Historia Principum scbola, totus in eo est, vt summum vtilitatis fructum, quem praebet historia Principibus, ostendat.* CZECHORODL. *Vt praecleara, et ad institucendam probe vitam humanam summe proficua est Historiarum cognitio: ita non minus vtilitatis bono publico adferre videntur illi, qui iisdem fideliter conscribendis operam adhibent: quibus quae retro, vel praesenti saeculo accidere, ad posterorum memoriam vt mandentur literis, curae est: sic vt tales plus fere caeteris Reipublicae prodesse conseruantur.* Vnius aetatis sunt, ait FL. VEGETIUS, quae sortia sunt: quae vero pro vtilitate Reipublicae scribuntur, aeterna. Vnde magnas gratias, ait alius, debent merito homines rerum scriptoribus, qui suo labore plurimum vitae mortalium profuere: ostendant enim legentibus praecertitorum exemplis, quid nobis sit appetendum, quid fugiendum.

ET LAVDABILI HISTORIAE VSV. 47

da esse arbitramur, eodem scilicet modo, quo *Historiae ecclesiasticae* munus, vsum, et fines strictim indicare occupauimus. *Vnum* equidem *opus historiae esse*, statuit LVCIANVS SAMOSATENSIS, (k) et *vnum finem, vtilitatem, quae ex sola veritate conciliatur*. Sed quando veritas per omnes disciplinas diffunditur atque patet, vel patere debet: vtilitas historiae in omni scientiae genere sine dubio ea est maxima, (l) quod in

(k) In Libro Πώς δεῖ ιστορίαν συγγράφειν, quomodo *Historia scribenda sit*, qui liber, vt ceteri huius auctoris, summo scriptus est ingenii acumine, quo occultissima LVCIANVS perspicere poterat, ceterum religionis causa oculis captus, supremi numinis oppugnator et irritor improbus.

(l) F. B. DE VERVLAMIO *de augm. scient. L. II. C. IV. iustam literarum historiam vniuersalem* desiderauit, eiusque et argumentum, et conficiendi modum, et vsum sic adumbravit: „ *Argumentum* non aliud est, quam vt ex omni memoria repetatur, quae Doctrinae et Artes, quibus Mundi aetatibus et Regionibus floruerint. Earum Antiquitates, progressus, etiam peragrationes per diuersas Orbis partes, (migrant enim Scientiae, non secus ac populi,) rursus declinationes, obliuiones, instaurationes commemorentur. Obseruentur simul per singulas Artes inuentionis occasio et origo, tradendi mos et disciplina, colendi et exercendi ratio et instituta. Adiciantur etiam Sectae, et Controuersiae maxime celebres, quae homines doctos tenuerunt, calumniae, quibus patuerunt, laudes et honores quibus decoratae sunt. Notentur Auctores praecipui, libri praestantiores, Scholae, Successiones, Academiae, Societates, Collegia, Ordines, denique omnia quae ad Statum Literarum spectant. Ante omnia etiam id agi volumus, (quod Civilis Historiae decus est, et quasi anima,) vt cum euentis causae copulentur: videlicet vt memorentur naturae regionum ac populorum, indolesque apta et habilis, aut inepta et inhabilis ad disciplinas diuersas; accideutia temporum, quae

Scien-

in singulis artibus ad veritatem inueniendam magnopere faciat, dum artium initia et progressus enarrat et ita

Scientiis aduersa fuerint aut propitia, zeli et mixturae Religionum; Malitia et fauores legum, virtutes denique infignes, et efficacia quorundam virorum erga literas promouendas, et similia. At haec omnia ita tractari praecipimus, vt non Criticorum more in laude et censura tempus teratur, sed plane historice res ipsae narrentur, iudicium parcius interponatur. De *Modo* autem huiusmodi Historiae conscribendae illud in primis monemus, vt materia et copia eius, non tantum ab Historiis et Criticis petatur, verum etiam per singulas annorum Centurias, aut etiam minora interualla, seriatim, (ab vltima antiquitate facto principio,) libri praecipui, qui eo temporis spatio conscripti sunt, in consilium adhibeantur; vt ex eorum non perfectione, (id enim infinitum quiddam esset,) sed degustatione et obseruatione, Argumenti, Stili, Methodi, Genus illius temporis literarius, veluti incantatione quadam, a mortuis euocetur. Quod ad *Vsum* attinet, haec eo spectant, non vt honor Literarum, et pompa, per tot circumfusulas imagines celebretur; nec quia, pro slograntissimo, quo literas prosequimur, amore, omnia, quae ad earum statum quoquo modo pertinent, vsque ad curiositatem inquirere, et scire, et conseruare aemus: sed praecipue ob causam magis seriam, et grauem. Ea est, (vt verbo dicamus,) quoniam per talem, qualem descripsimus, narrationem, ad virorum doctorum, in Doctrinae vsti et administratione, prudentiam et solertiam, maximam accessionem fieri posse existimamus, et rerum intellectualium non minus quam ciuiliu motus, et perturbationes, vitiaque et virtutes, notari posse, et Regimen inde optimum educi et institui. Neque enim B. Augustini, aut B. Ambrosii opera, ad prudentiam Episcopi, aut Theologi, tantum facere posse putamus, quantum si Ecclesiastica Historia diligenter inspicatur, et reuoluitur. Quod et Viris doctis ex *Historia Literarum* obuenerunt non dubitamus. Casum enim omnino recipit, et temeritati exponitur, quod exemplis et memoria rerum non fulcitur. Atque de *Historia Literaria* haec dicta sint.

ET LAUDABILI HISTORIAE VSV. 49

ita quam vnumquodque studium ad felicitatem humanam confert partem, eandem multum adiuuat et promouet. Quod vel ex his, quae hic extremis tantum digitis attingere nobis permittit institutum nostrum, planum fiet.

§. VIII.

Est igitur in literis generatim ea historiae vis atque virtus, vt gradus perfectionum, ad quas euectae sunt disciplinae, atque homines per quos euectae sunt, cum doctrinarum sedibus, siue monumentis et libris, quibus vnaquaeque ars excolta, aucta, et illustrata est, bona fide patefaciat, ad tuendam scientiarum dignitatem, afferendumque eis identidem incrementum. (m) Quibus verbis *historiae literariae* munus expressisse sufficiat.

§. IX.

Nominatim autem *naturalis historiae* (n) vtilitas inde elucet, quod tum quid *libera natura* in coelis, animalibus, plantis, et vniuerso suo apparatu possit, tum prauitatibus et insolentiis materiae contumacis impedita, et a *legibus suis aberrans*, producat, nimirum

G in

(m) Conf. MORHOFII *Polyhistor. Tom. I. L. I. cap. II.* Tacemus FABRICIOS, HEVMANNOS, REIMMANNOS, GVNDLINGIOS, et innumeros alios, in re et historia literaria, excellentissimos viros cum Germaniae, tum Belgii, Italiae, Galliae, Angliae, aliorumque regnorum et rerumpublicarum decora.

(n) Quam primam omnium facit BACON DE VERVLAMIO l. c. *historiam omnem* diuidens in *naturalem*, et *ciuilem*, sub hac *ecclesiasticam* et *literariam* comprehendens.

in monstris, tum arte et opera humana siue adiuta, siue constricta, siue imitando efficta, hoc est in artificia-
libus, efficiat, magno humani generis commodo exponit. (o)

§. X.

Historiae civilis multo maximum usum iam adum-
brauimus, praeterea ex iis apparentem, quae BACON
DE VERVLAMIO de illius dignitate sequentem in mo-
dum differuit. (p) *Historiae civilis fidei exempla ma-
iorum, vicissitudines rerum, fundamenta prudentiae
civilis, hominum denique nomen et famam, commissa
sunt. Ad dignitatem eius accedit non minor difficul-
tas. Etenim animum in scribendo ad praeterita re-
trahere, et veluti antiquum facere, temporum motus,
personarum characteres, consiliorum trepidationes, a-
ctionum, tanquam aquarum, ductus, praetextuum inte-
riora, imperii arcana, cum diligentia scrutari, cum
fide et libertate referre, denique verborum lumine sub
oculos ponere, magni utique laboris est et iudicii. Has
scribendae historiae civilis leges vbi Historicus probe
obseruauit, et obseruatis cum fide vtuntur qui res pu-
blicas*

(o) IDEM l. c. vbi *historiam naturalem* partitur a) in *historiam ge-
nerationum*, quae naturae libere agentis vim explicat, b) in *hi-
storiam praetergenerationum*, quae naturae errores tractat, et c)
in *historiam artium siue mechanicam, factitiam, experimentalem*,
quae naturae vincula exponit: sed nos addenda esse adiumenta et
imitationem naturae existimauimus.

(p) l. c. cap. V. Ad quam dignitatem tuendam in primis commune-
fecit lectores, cum euentus causas semper esse copulandas.

ET LAUDABILI HISTORIAE VSV. 51

blicas gubernant, non possunt maxima inde emolumenta et beatitudines ad ciuitates non redundare.

§. XI.

Quae ciuilibus historiae pars est, *iuris et legum historia*, suum sine dubio per se probat fructum, siquidem de vera legum mente, et legum latorum sententia vix constare potest, nisi occasiones et consilia, vnde leges profectae sunt, manifestauerit historia. (q)

§. XII.

Vbi homines iure nonscripto vtuntur, (vtuntur autem vbiuis gentium, in omni legum positiuarum genere, quamuis non solo,) ibi historia suum ita facit officium, vt testimonia omni exceptione maiora, h. e. fide digna, pro legibus sint. Quod speciatim ad *ius publicum* pertinet, cuius maxima pars, si non omnis, antiquitus vsu, siue

OBSERVANTIA (r) quam dicunt, nitebatur, *man-*
que

G 2

(q) Vel solae difficultates intelligendi Romani iuris cum necessitate, tum vtilitate historiae in iure euincunt. Quod ALCIATORVM, SIGONIORVM, MANVTIORVM, GRAVINARVM, RAEVARDORVM, POLLETORVM, BRISSONIORVM, GOTHOFREDORVM, MVRETORVM, CUIACIORVM, BALDVINORVM, AVGVSTINORVM, HOTTOMANNORVM, MERVLARVM, CONTIORVM, BRVMERORVM, MERILLIORVM, BINCKERHOEKIORVM, NODIORVM, HEINECCIORVM, FABRORVM, OTTONVM, CONRADORVM, SCHVBARTORVM, BRVNQVELLORVM, STRVVIORVM, BRECKMANNORVM, MARANORVM, et aliorum scripta probant, quibus egregie cordati viri historiam iuris et legum vel ex instituto tractarunt, vel eius auxilio imminutam ante iurisprudentiae dignitatem restituere feliciter sunt conati.

(r) Vid. IOH. GEORG. KVLPIVSIVS de obseruantia Imperiali, vulgo Reichs-Herkommen, in Opusculis pag. 39. VIR ILLVSTRIS ED. DIET. HERM. KEMMERICH, quem honoris causa nominamus,

que et memoria magis, quam scriptis propagatur, (s) cuiusque adhuc magna pars eadem nititur, vel folis Ordinationibus supremorum Imperii Iudiciorum id probantibus, siquidem a Iudice, Praesidibus, Consiliariis, et Assessoribus notitiam obseruantiae et consuetudinum discrete requirunt. (t) Tacemus singularem historiae usum in iure publico, respectu factorum, quibus saepe recte nititur ius publicum. De quo usu historiae, ubi de abusu, in quem facile ille abit, acturi sumus, plura in medium afferre constituimus.

§. XIII.

Postremo rem medicam historia multum subleuari, vel ex eo apparet, quod naturalis historiae ope carere minime possit ars sanandi. Nec facile quisquam in dubium reuocabit saluberrimum *morborum*, et quibus adhuc vel depulsi, vel leuati sunt, *medicamentorum historiae vniuersalis* usum, si modo tali historia subuentum esset humanae miseriae. (u)

§. XIV.

De vtilitate *historiae Philosophicae* verba facere haud

---

mus, de probatione consuetudinis et obseruantiae, tam priuatae, quam publicae. IMMAN. WEBER de iure S. R. I. publico non scripto. CHR. THOMASIVS de iure consuetudinis et obseruantiae.

(s) ILLVSTR. IOH. IAC. MASCOVIVS Princip. Iur. publ. cap. VII. §. I.

(t) Vid. Ordin. Cam. P. I. T. III. §. 1. sequ. Reichs-Hofraths-Ordnung Tit. I. §. 15.

(u) IOANNIS BAPTISTAE CAPONI conatibus, quorum MORHOFIVS in *Polyhistoro* T. I. Lib. I. cap. XVIII. §. 66. mentionem fecit, euentum respondisse, haud conperimus, quin vnius hominis industriad vnquam tanto suffecturam esse labori, cum eodem MORHOFIO merito dubitamus.

haud est necesse, quando et illam in transitu iam tuiti sumus. Sed nec feliciores eorum ausus fuere, qui *historiae Philosophicae vniuersalis* conficiendae consilia ceperunt, quameorum, quos in priore paragrapho laudauimus. (x) Plura de *vero et laudabili Historiae vsu* recitare nos non finit ad propositum festinans calamus.

CAP. III.

DE

HISTORIAE ABVS.

§. I.

Historiae non eundem, atque *nominis eius* ABVSVM esse, ipsa huius Dissertationis inscriptione innuimus. Nimirum *historiae nomen* minus recte imponitur narrationibus fide non satis dignis, siue quarum auctor et rei narratae omnino conscius, et veritati plane deditus haberi nequit. Nam vbi vnum aut alterum fidei faciendae requiritum recte desideratur, narratio titulum historiae haud sustinet, sed *fabulae, commenti, mendacii, erroris* nomen merito subit. Quod etiam ad narrationes solitaria *communi fama* nixas pertinere, censent iusti harum rerum exultatores. Ut ea,

G 3

quae

(x) Interim IONSII, HORNII, VOSSII, GRAVII, COZZANDI, MENAGII, THOMASII, BVDDEI, STRVVII, STOLLII, HEVMANNI, BRVCKERI, et aliorum nobilis industria laude sua non est fraudanda.

quae nomine *notorii* vel *manifesti* saepe falso venditantur, taceamus. Nam vti aliquid *notorium* siue *evidentissime notum* aut *manifestum* esse, vbi ab altero negatur, probari oportere, iudicant Icti: ita iidem vel famae primos auctores, vel generatim testes idoneos earum rerum, quae communi fama et fermone auditaee sunt, requirunt, vbi rectum ferri iudicium debet, quandoquidem fama saepe fallit, et non Icti modo, verum etiam historici, ea, quae antiquorum traditione constant, si ad fundum usque exquiras, saepe famam diu creditam corruiere, aut vacillare, argute statuunt. (y) Ergo

(y) P. SIMON RETTENBACHER in Praefatione *Annalium Monasterii Cremifanensis*. Nec vero antiquorum modo, sed recentiorum fides saepe vacillat, quod HUGO GROTIUS, in *Annalium et Historiarum de rebus Belgicis Lib. I. pag. 2.* de Scriptoribus rerum Belgicarum plerisque minime dissimulavit, satis cautos et prudentes eosdem omnes haud esse profitens, et nostratum, aiens. plerique scriptores variis rumoribus et incompetis, ut quaeque partium studio vulgabantur, credulitatem legentium decipere. Generatim SPORTIAPALLAVICINUS in Apparatu ad veram Concilii Tridentini historiam cap. II. §. 1. de scribente historiam, enunciauit, eundem *solan testis personam agere, narrare, haud probare, immo nec ut oculatum testem loqui, sed ex coniecturis, cum non quod suimet sensus evidentiae subiectum fuerit exponat, sed quod e multorum narrationibus incertis, ambiguis, sibi que nonnunquam repugnantibus, industria iudicii sui tandem collegerit.* Id quidem in eos, qui ex aetate sua scripserunt, haud convenit, neque ad eos, qui actis publicis, diplomatibus, numismatibus, et reliquis probationum historicarum speciebus nituntur, pertinet: plerosque tamen iis praesidiis destitutos, folique vago rumor, communicque famae fidentes ferit. Prudentes historici hodie ad vnum omnes cum GVICHENONIO sic existimant: *Ceux, qui escriuent des Histoires particulieres, et qui sont point d'Auteurs anciens, qui ayent escrit les choses de leur temps, sont obligez, pour donner foy à leurs ouvrages, d'y adjoyster* les

go non *historiae*, sed *eius nominis abusus* est dicendus, si facta aut res, indignae fide, praestruuntur, vt iniquis postulationibus, nefariis praetextibus, iuribus animo praesumptis, praeiudiciis, opinionibus nouis et falsis, reique cum sacrae, tum ciuili noxiis doctrinis, feruiant. Quod non modo ad res falso creditas aut perscriptas, sed etiam ad rerum circumstantias, et ea, quae scriptores ex ingenio suppleant, (z) pertinet.

§. II.

les preuves. Et c'est en cette sorte, que tous les modernes Historiens ont escrit, et particulièrement l'incomparable Monsieur DV CHESNE. Species probationis historicae, quibus ipse usus est, laudat: *les fondations des Monasteres, franchises des Villes, Hommages faits aux souverains, concessions faites aux eglises, inféudations, &c.* Quod autem supra laudatus BACON ad iustam historiam inter alia requirit, vt ex certis documentis et Archiuis fumatur, id idem alii aliis verbis exprimunt, pragmaticam historiam non nisi eam agnoscens, in qua dicta diplomatibus, actis publicis, numismatibus, marmoribus seu inscriptionibus, et aliis monumentis, atque aequalium scriptorum testimoniis nituntur, et ita dictis fides facta est. Qua ratione historiam primos scripsisse REINECCIOS, MEIOMIOS, GEWOLDOS, et HERWARTOS, sentit LEIBNITIVS in *Introductione in collectionem Scriptorum Historiae Brunsvicensis inscriptionum*. Nec id inepte postulant, quum vbi curatior probatione supersedent auctores, contenti nominasse summatim auctores suos, et ex eorum scriptis succum quasi expressisse, multa ex ingenio procedere, et meliora ac veriora oculis et memoriae subdici solent. Satius igitur est, ipsa loca et monumenta adiungere, vel quoad eius fieri potest, *epistolarem componere historiam*, qualem certissimam existimauit PONTIFEX ALEXANDER VII. teste EDMUNDO MARTENE in Praefatione *Thesauri noui Anecdotorum*. Conferatur ceterum de famae et notorii vi in historia EISENHARD I. c. toto cap. V.

(z) GVI ALEXIS LOBINEAV dans la Preface de *L'Histoire de Bretagne*: *Quant à la maniere d'ecrire l'histoire, il y en a deux, que l'on*

§. II.

Posita igitur historia omnibus numeris absoluta, minimum quod ad eiusdem partes essentielles attinet, abutimur ea, si illa perperam, hoc est contra id, ad quod est instituta, vitur. Sic enim abusum rei alicuius definiunt Philologi, vocem *abutor* Graeco verbo *ναρκαγέλας* respondere, arbitantes. (a) Eodem res redit, si abusum historiae finiamus: *Relationem historiae ad fines, iis, quorum ergo comparata est, contrarios.*

§. III.

Fines, quorum ergo historia est comparata, Capite II. excussimus. Inter eos *proprius*, idemque, iudice LUCIANO, *vnus, est vilitas, quae ex sola veritate conciliatur.* Cui sententiae plane, et ita subscripsit EISENHART, vt *proprium historiae vsum non esse existimaret, si exempla in historiis obuia animum ad recte viu-*

Don peut regarder comme les extremités vicieuses. - - L'autre ne prenant dans les Auteurs, qui luy seruent de memoires, que la substance, et le date des faits, y adjoûte, avec une liberté sans bornes, des motifs, des circonstances, des intrigues, et des enchainemens, qui ne sont fondez que sur l'imagination vive et seconde de l'Auteur, qui tombe par là dans le stile de Roman, et puis dans le mépris et dans l'oubli, après avoir brillé aussi peu de tems, qu'il en à fallu au public, pour se desabuser de ces visons chimeriques. Haec in VARILLASIVM maxime conuenire, nemo eorum, qui illius scripta legerunt, negabit.

(a) DONATVS ad TERENTII *Andriam*, in Prol. *vitur*, inquit, *cum honore, abutimur cum iniuria.* Ceterum *abuti* etiam significat rem vtendo perdere. CICERO in *Topic.* *Non debet, inquit, ea mulier,*
cut

viuendum informant. (b) Quem vero nos vsum remotiorem quidem, non tamen ab historiae rationibus alienum, adeoque verum, nec improprium esse arbitramur.

§. IV.

Sed magis inter VIRI quondam ILLVSTRIS, CHRIST. THOMASII, et nostram interest sententiam. Nos omnium artium et disciplinarum, ideoque et historiae, eiusdemque maxime, finem proximum agnoscimus *utilitatem, quae a veritatis manifestatione et amplificatione proficiscitur*. ILLE contra erroneam dicit communem sententiam, eandemque TSCHIRNHAVSII, auctoris *Medicinae mentis: veram eruditionem et sapientiam in cognitione veritatis esse sitam*. Hoc enim eam ob causam negat, *quia dari existimat veritates noxias, magis ad stultos, quam sapientes fingendos idoneas*. Quarum in numero putat rerum amatoriarum prae-

---

cui vir bonorum suorum vsum legauit, cellis vinariis plenis relictis, putare, id ad se pertinere: vsum enim, non abusus est legatus.

(b) De fide historica, cap. I. §. 5. vbi vsum historiae minus proprium, vel secundarium eleganti exemplo legis 5. ff. Ad L. Aquil. illustravit: vti suor ille, aienis, cum puero discenti, parum bene facienti quod demonstrauerat, forma calcei ceruicem percuteret, monendi quidem causa utebatur forma calcei, hic tamen non erat vsum formae illius proprius: sic qui ex historico quodam opere aut colligunt eleganter loquendi aut scribendi formulas, aut temporis fallendi causa ad animi recreationem historias legunt, vsum aliquem historiae percipiunt, rectae quidem rationi congruum, non tamen historiae proprium, sed talem, qui vel ex fabulis eleganter et docte compositis queat percipi.

H

praematuram notitiam, et generatim omnes res affectus nimium cientes et commouentes. Negat igitur, *omnes veritates viles esse, quin eas per se nec bonas, nec malas, sed medias vel indifferentes esse, arbitrat.* Quod etiam de errore et inscitia praedicat, quos acque bonos, atque malos esse posse, existimat. (c)

§. V.

Vana haec esse, vel ex eo solo apparet, quod nulla virtus, nulla felicitas esse queat, quae non a veritatis cognitione proficiatur, nisi et in animantia bruta, hoc est rationis orba, et in entia sensu carentia, virtutem et felicitatem cadere existimemus, et Deum ideo infelicem putemus, quod omnium rerum, adeoque et malarum conscius est: quod vel cogitare blasphemum pariter, atque absurdum foret. Vnde potius omnem veritatem, etiam quae nocere possit, bonam esse statuimus, qui enim a nocituris cauere poterimus, si ea ignoramus? Quod autem veritates nobis nocere possint, id non ipsis, sed nobis, et imperfectae nostrae veritatum cognitioni acceptum est ferendum. Numquam enim vlla nobis fraudi foret veritas, si omnes, earumque nexum perspiceremus, vti Deus perspicit, cuius respectu, quemadmodum ipse vnus est, ita vna est veritas, hoc est omnes veritates in diuino intellectu sic cohaerent, vt nulla earum pugna existere possit.

§. VI.

Quod igitur LVCIANVS vnum finem historiae
sta-

(c) In *Cautelis circa studium Iuris* Cap. I. §. 3. seqq.

statuit, nempe vtilitatem, quam veritas affert, a ratione minime abhorret, et per omnes fines historiae valet, tum proximos, tum intermedios, tum vltimum: siquidem omnes et verissimi sunt, et ita cohaerent, vt nulla eorum pugna esse possit, et quatenus est, eatenus cesset veritas. Etsi enim varios fines, et varias vtilitates in variis disciplinis habere potest historia: tamen et ipsae disciplinae perpetuo nexu sunt copulae, et quicquid veri habent, id sic cohaeret, vt disciplinae, et earum veritates inter se collidi non possint: quae enim veritati repugnant, ea non sunt vera, sed falsa. E, g. iustum vere haud est, quod Imperantes homines contra ius diuinum, contraque praecepta Christi, vel a Christo explicata, imperant, tametsi in Iurisprudencia multa pro iustis habentur, quae neque Philosophiae, nec Theologiae probantur, adeoque a Tyrannis quidem, sed non a veritate, sustinentur. Nec quae bona et vtilia secundum tradita Politicorum apparent, vere talia sunt, si verae et perpetuae felicitati, quam sola Theologia et definire, et viam atque rationem eius consequendae monstrare potest, contraria sunt. Tanto minus igitur vera sunt in vna disciplina, quibus veritates eiusdem disciplinae reclamant. Quid? quod veritates, vbi a reliquis, quibuscum connexae sunt, his quasi inuitis et tergiuersantibus, seiunguntur, naturam veritatum amittunt. Hoc si oratorie dictum videatur, mentem nostram sic explicamus: veritates a reliquis auulsae mendacio seruientes vim suam et officium suum perdunt.

§. VII.

Exemplo hoc dilucidabimus: Omnes veteris a
 H 2 Deo

Deo cum Iudaeis facti foederis socii erant vnus reipublicae visibilis ciues, quandoquidem ecclesia Israëlitica reipublicae innexa, immo ipsa ad modum ciuitatis administrata fuit. Hanc veritatem vbi a reliquis historiae ecclesiasticae veritatibus, et a rationibus ecclesiae quam Christus condidit auellerunt, sociisque noui a Christo cum vniuerso genere humano pacti foederis accommodarunt conditores reipublicae Christianae vniuersalis visibilis, siue auctores Iuris Pontificii, eo consilio, vt efficerent, omnes, qui Christo nomen dederunt, (dare autem omnibus et permissum, et imperatum est a Deo,) esse ciues vnus reipublicae visibilis, pari ratione, atque reipublica et ecclesia Israëlitica, administrandae, pro veritate mendacium stabiliuerunt, eoque ipso historia sunt abusi, referendo narrationem de rationibus ecclesiae Iudaicae ad fines contrarios iis, quorum causa, (ipso Dei spiritu suggerente vel auctore,) memoriae proditae sunt illae rationes.

§. VIII.

Addimus aliud exemplum: Legibus cerimonia- libus, Populo Iudaico per Mosen, ipso Deo praemonstratore et auctore, sancitis, omnes ecclesiae antiquae verae socii tenebantur. Hanc veritatem vbi ad ecclesiam Christianam haecenus pertinere existimarunt Romanae ecclesiae conditores, vt legibus ceremonialibus, paucis exceptis vel mutatis, etiam Christiani sint adstricti, vel adstringendi, veritatem illam a reliquis quibuscum coniuincta est improbe seiunxerunt, illamque de legibus Iudaicorum ritualibus narrationem, siue diuinam histo-

historiam ad fines contrarios referendo, historia verissime sunt abusi,

§. IX.

Qua vero ratione narrationes illas ad fines contrarios retulerint, id etiam demonstrandum est. Finis proximus narrationis de ecclesiae Iudaicae cum republica nexu, modoque administrationis, sine dubio est memoria rei, siue quod idem est, conseruatio veritatis illius. Intermediū fines sunt vtilitates, quas illa narratio aliis disciplinis, generique humano praebet, praeter vltimum, gloriam diuinam, hominumque veram felicitatem. Sed etsi vtilitates illae intermediae non plane nullae, quin variae et magnae in variis disciplinis, variisque hominum rationibus esse possunt, tamen non sunt tantae, tamque multiplices, quantae futurae essent, si status ecclesiae Iudaicae antiquus superaret, vel non mutatus fuisset. Ecclesia enim vera quum Christo Iesu auctore novum induerit ingenium, nouamque formam acceperit, narrationis de antiqua ecclesiae facie et constitutione vsus tantus hodie esse nequit, quantus est rerum continuatarum, et perennium. Quodsi autem quis res mutatas et abrogatas pro praesentibus et perennibus falso venditat, ille non veritatem modo oppugnat, quam quisque tueri debet, sed etiam veritatum et disciplinarum circulos turbat, atque in easdem errores et vitia inuehit, quin immo fines, quorum causa veritates inueniuntur, reuelantur, memoriaeque produntur, impedit, suppressit, peruertit, euertit. Id quod planissime fecerunt Pontificii iuris et Romanae

manae ecclesiae conditores, christianam ecclesiam ad
 Iudaicae ecclesiae normam et exemplum administran-
 dam existimantes. Nam ita pro utilitate, quam illa
 narratio habere deberet, maxima rebus publicis da-
 mna attulerunt Iuris Canonici architecti, duplicem ita-
 tum in vnaquaque republica, et duplicem summam po-
 testatem inuehendo, immo imperantes cum ciuibus in
 suam potestatem redigendo. Vt innumera alia incom-
 moda et iniurias, quae ad ciuitates ex illo historiae, ve-
 raeque narrationis de ecclesia Iudaica, ad modum rei-
 publicae olim administranda, abusu et praua adplicatio-
 ne manant, taceamus. Deinde loco utilitatis, quae
 ad rem sacram et Theologiam ex illa narratione profi-
 cisci et deberet, et posset, multo maxima inde detri-
 menta cepit ecclesia, et sanctissima doctrina. Quae e-
 nim ecclesiae facies, quae forma, et modus admini-
 strandi a christianae ecclesiae rationibus, satis ab ipso
 eius conditore Christo explicatis, alienior esse potest,
 quam Romana, ad iustar Iudaicae ecclesiae composita?
 Quot perniciosae et erroris plenae consecutiones non
 potuere ex illo principio non nasci, et in omnes fere a-
 lias veritates, aliasque disciplinas migrare, easdemque
 corrumpere? Dicta etiam ad alterum exemplum per-
 tinent, siquidem et ficta illa legum ceremonialium peren-
 nis, vel potius renouata perperam auctoritas, et ab-
 usus historiae de veteri earum vi et auctoritate non mi-
 nus disciplinas, Theologiam potissimum et ius eccle-
 siasticum, infecit, ex quo Pontifices ea historia contra
 id, ad quod in ipsis diuinis literis memoria legum ce-
 rimonialium dudum antiquatarum conseruata est, abusi
 sunt, et ita abusi sunt, vt primas religionis partes in
 obser-

obferuatione illarum legum, atque in opere operato po-
fitam eſſe putent qui rem diuinam ex Pontificum prae-
ſcripto faciunt, plusque fiduciae in eis collocauerint,
et adhuc collocent, quam in Chriſti merito et aliis recti
piiue cultus diuini veris partibus. At nimis anguſti
noſtrae Diſſertationis termini pleniorum horum a re ſacra
mutuatorum exemplorum explanationem non capiunt.

§. X.

Nunc etiam historiae ciuiliſ abuſum exemplis qui-
buſdam apertiorum faciamus. Qui vero abuſus eodem
modo, atque historiae ſacrae abuſus, contingit, nimirum
ita, vt quis veritates hiſtoricas ad contrarios fines,
quam quorum cauſſa res geſtae memoriae mandantur,
referat, veritates illas ſecum inuicem et cum aliis con-
iunctas ſcindendo, vtilitates ex hiſtoria capiendas im-
pediendo, et intercipiendo, atque pro eis damna et de-
trimenta cum priuatis tum publicis rebus importando.
A qua tractatione non magis, quam a priore, eſt alie-
num notare, vel potius ex Philoſophia et Theologia repetere,
(ſiquidem ſalua veritate, ſaluoque nexu diſciplinatum,
nec hic nec alibi ſuſque deque haberi poteſt,) in con-
curſu et conflictu vtilitatum minorem maiori cedere de-
bere, et minorem, quae maiorem impedit, pro damno
et incommodo eſſe. Iam autem quum maior vtilitas
eſſe nequeat, quam felicitas vera, hoc eſt perpetuum
perfectionum incrementum et vſus, cum diuina gloria
indiuulſo nexu coniunctus: perſpicuum eſt, nullam v-
tilitatem eſſe veram, quae verae hominum felicitati, ſi-
ue perfectionum incremento et vſui obeſt.

§. XI.

Hanc praemeditationem propterea necessariam duximus, quod maxima hominum, politicorum cumprimis, pars omnem pene historiam vel ad priuatas utilitates, posthabitis omnino publicis, vel ad utilitates speciei tantum tales atque fallaces refert, et ita quae humano generi salutis esse et posset et deberet, historia ad humani generis perniciem improbe abutitur. Quod vel ex solo nunc proponendo exemplo patet.

§. XII.

Vere pariter atque eleganter IO. IAC. CHIFLETIVS in *Vindiciarum Hispanicarum* dedicatione, *scripta quaedam Gallica*, superiore seculo edita, *armorum praenuncia*, et *atrocissimorum bellorum fundamenta* appellauit. Quandoquidem scripta illa ex parte memoria et auctoritate rerum antiquitus gestarum vere nitebantur, (d) illorum exemplum eo magis *abusui historiae* exponendo et explicando inferuiet, quo plures calamitates

(d) Sed veris falsa plerumque admisceri in talibus scriptis, haecque, maximo humani generis malo, potentiores non spectatores modo et lectores, sed applausores facile habere, cap. IV. pleniore manu annotabimus. Etiam illa, de quibus loquimur, Gallica scripta hoc nomine reprehendit CHIFLETIVS, *Vindiciarum Hispanicarum*, cap. I. *Quamuis*, aiens, *assentandi libidine veritas politica infringi soleat*: ita tamen comparatum esse videmus, ut non tantum Principes ipsi segmentorum portentis aures praebent, sed etiam Reipublicae administri mox aliquid assignant: quo fit, ut paulatim veri inquisitione, quae homini propria est, valeat iussa, (secundum TACITVM,) nimia charitate, et ceterorum odio, *cisfabulae et immania, credantur.*

tates atque clades illos consecutae sunt praenuncios, omnem doctrinae posteritatem, et scriptis illis Gallicis odiosa Gallis nomina, (quae BLONDELLI maxime Musas irritauerunt, tantumque acerbitatis atraeque bilis elicuerunt, quantum satis erat ad minuendam utilitatem, quam alioqui forte habitura fuisset incomparabilis fatisque plena *Genealogiae Francicae Plenior Assertio*;) recte a CHIFLETIO fuisse imposita, et aliquid monstri fere alere talia per merum historiae abusum antiquitati superstructa scripta.

§. XIII.

Nimirum toto superiore saeculo id egere scriptores Gallici, ut iniustissimorum bellorum auctores et defensores essent, eoque sine etiam historia, verisque narrationibus nefarie abuterentur. Non vero placent omnia omnium improba consilia hic exponere. Sufficiat CASSANI, (e) PYTEANI, (f) et AVBERII (g) execranda dogmata, quibus iam verbis praeiuerat CARDINALIS ARMANDVS RICHELIVS, teste

(e) Conf. IAQVES DE CASSAN *Recherche des Droits du Roy sur les Royaumes Duchez et Comtez occupez par les Princes estrangers.* Cui opposita fuit *Defensio Imperii aduersus Cassanum*, et *Cassani Hiatus obstructus*, auctore ZYFAEO.

(f) Mr. DV PUY *Traité touchant les Droits du Roy sur plusieurs Etats et Seigneuries possédés par plusieurs Princes voisins.*

(g) LE SIEVR D'AVBERY *des iustes Pretensions du Roy sur l'Empire.* Conf. *L'Advocat condamné, ou la France et l'Allemagne également defendues contre le Sieur d'Aubery.*

ste *Historia Ministerii Eiusdem* Lib. X. cap. XXXI, in medium attulisse. Omnia eo redeunt: LVDOVICUS XIII. et XIV. FRANCIAE REGES a CAROLO MAGNO IMPERATORE per HVGONEM CAPETVM genus duxisse, proindeque quidquid iuris vsq[ue] ad amplissimum CAROLI Imperium HVG0 habuisset, idem omnino iisdem LVDOVICIS competere. Lege enim Salica, qua apud Francos solis duntaxat masculis hereditas defertur, quamvis Regii domini distractionem probiberi: unde nemini iniuriam facturos esse Reges Franciae inferunt, si iure suo utendo vindicias agerent omnium, quae inde a CAROLI MAGNI temporibus Augustissimi Imperatoris Coronae decessissent. Quin inde a CLODOVAEI I. tempore iura Regum Francorum repetiit AVBERIVS, sic rationes subducens: Colonia Agrippina et Cameracum sub Rege CLODOVAEO I. ad Monarchiam Francicam pertinuerunt: ideoque etiam nunc ad eam pertinent. Sedes Metropolitanae trium Electorum ecclesiasticorum sitae sunt intra limites antiquae Galliae a Francis subiugatae: ideoque etiam nunc ad Monarchiam Francicam pertinent. Non potest negari, Saxoniam, Thuringiam, Bauariam, et reliquas fere omnes prouincias, ex quibus in praesens constat Imperium Germanicum, verum esse patrimonium, et antiquas acquisitiones Regum Franciae, ideoque etiam nunc ad Monarchiam Francicam pertinere. Solum titulum Regis Franciae reclamare in perpetuum usurpationi Imperatorum Germaniae, et confirmare Coronae Francicae qualemcunque possessionem antiqui patrimonii sui et suorum iurium alienatorum.

§. XIV.

§. XIV.

Quot verbis vfi, tot modis historia abusi sunt Politi-
 tici illi, siue narrationes factorum etiam veras ad fines
 retulerunt iis, quorum ergo est historia, contrarios.
 Nam quod ad proximum, siue ad memoriam rerum
 gestarum, et veritatis conseruationem attinet, migrant
 certissime hunc finem, qui ex historia et memoria re-
 rum gestarum aliam rem, quam quae est, facere con-
 nantur: quod sine dubio fit, vbi quis ipsi historiae iu-
 ris vim tribuit, quam per se minime habet. Fac Gal-
 los docere posse, omnia possedisse CLODOVAEVM I.
 CAROLVM M. et alios Reges, quae possedisse dicuntur,
 num inde consequitur, ea adhuc ad Gallos pertinere?
 Nam si vel possessa aliis rapuerat CLODOVAEVS, aut ali-
 us Rex Gallorum, ea rursus eodem iure amittere potuisse
 Reges Galliae, quis negabit? Si iure acquisiuerant
 quaedam, quis ambiget, ea rursus ad alios iure trans-
 ferre potuisse Reges? Si vero iure translata sunt, qua
 ratione ex antiquo iure vel facto possessionis efficient,
 ad se ea amplius pertinere? Deinde Historia quid quis-
 que quoque tempore iuris in rebus habuerit, narrat,
 sed ius vnus temporis referendo, non excludit ius al-
 terius temporis, nec efficit, vt quod vno tempore ali-
 cuius fuit, id omni tempore eius esse debeat. Verbo
 confundunt vim et officia iurisprudentiae cum historiae
 munere, non cogitantes, *quemadmodum natura non vno
 modo circa vnam rem versatur, ita nec artes vno modo cir-
 ca res versari. Nam sicuti solis vis quercum educit, at-
 que firmat, aqua putrefacit, ignis absunit: sic faber ei-
 dem quercui formam abaci imponit: statuarius louis: ar-*
 1 2 *chi-*

chitectus tigni. Par item ratio in scientiis est. Hominem contemplatur Philosophus naturalis, ut mouetur: Geometra, quatenus eum metiri debet: Medicus, quem a morbis aut vindicet, aut tueatur. (h) Iureconsultus, quod cuiusque nunc est, id sequitur, et ut cuique tribuatur, vel auctor est. vel ipse tribuit: Historicus quid cuiusque vel vno tempore fuerit, saluo iure reliquorum temporum, narrat, vel etiam quid quouis tempore cuiusque fuerit refert, suum praestans officium, si per omnes temporum vicissitudines id accurate obseruet, et saluo vnius cuiusque iure id facit; illationibus et conclusionibus ad ius et iusticiam pertinentibus Iureconsultorum iudicio relictis. Sicuti autem mala fide agit historicus, qui res gestas plurium aetatum per mutationes notat, sed vnam vel alteram memoriae mandans, reliquas eo consilio praeteruehit, ut vnius facti memoria liti futurae obtentui sit, reliquorum contra factorum memoria deleatur: ita bona fide fieri nequit, ut historia vtens vel vno facto nitatur, missis reliquis cum eo connexis, vel fuso colorem mentiens reliqua facta eneuare studeat. Haec enim omnia eo spectarent, ut veritas, quae per omnium temporum periodos valere, et quousque potest, eousque patere debet, arstaretur, maximamque partem supprimeretur, veraque totius generis humani vtilitas, priuati commodi, aut vnius populi causa, minueretur et interciperetur. Quod nefas esse, nemo aequus censor negabit.

§. XV.

(h) IULIUS CAESAR SCALIGER *de causis linguae Latinae* Lib. I. Cap. I.

§. XV.

Iam vero quid aliud egerunt astuti Galli? Ex omni historia tantum illa, quae sibi vtilia fuere facta, neglectis reliquis, exciperunt, et quasi ramos de arbore, renitente hac, defregerunt. Qua enim fide sub CLODOVAEO I. Coloniam Agrippinam et Cameracum ad Monarchiam Francicam pertinuisse, et sedes Metropolitanas trium Electorum ecclesiasticorum intra limites antiquae Galliae a Francis subiugatae sitas esse, deinde Saxoniam, Thuringiam, Bavariam, et reliquas fere omnes provincias, ex quibus in praesens constat Imperium Germanicum, olim acquisivisse Reges Franciae, aiunt, eadem fide scriptorum Francicorum testimonio atque praesidio muniti Germani tuentur: Transactione filiorum Ludouici Pii, Lodhuuici et Karoli, Anno DCCCXLII. Argentorati (i) et Anno DCCCXXXIII. Viroduni, vbi demum et Lotharius ad conditionem accessit, (k) denique Anno DCCCXLVII. apud Marfnam, (l) Germanos sui iuris esse factos, quod vel ipsae conditiones pacis et transactionum formulae testatur faciunt. (m) Et quamuis haud iniuste obiiciant,

I 3

ant,

(i) Vid. ANDREAE DV CHESNE *Historiae Francorum Scriptores Tom. II. pag. 381.*

(k) Vid. *Annales Bertiniani*, NITHARDVS de *Dissonibus filiorum Ludouici pii Imper. Lib. IV.* apud ANDREAM DV CHESNE *Tom. II. SIGEBERTVS GEMBLACENSIS ad A. 844. CAROLVS LE COINTE Annal. Franc. ad Annum 843.* Praeteruehinus *Scriptores German.*

(l) *Annales Bertiniani ad Annum 851.* STEPHANI BALVZII *Capitularia Regum Franc. Tom. II. pag. 41. et 45.*

(m) Confer. SCHVRZFLEISCH de *Diuisione Imperii Carolini, §.*

ant, iuri succedendi in illis conuentionibus non renunciasse fratres, fratrumque filios, (quod contra ILLVSTRIS DE LVDEWIG factum esse statuit, (o)) quin ipsos Ludouici Germanici posteros eodem vsos esse, ideoque extincta cum LVDOVICO INFANTE masculina stirpe *Carolingica* in Germania, hanc CAROLI MAGNI posteris in Gallia accessisse, vel accedere debuisse: tamen vel ex his nemo superest, cui non maior ab ipsis Gallis, quam a Germanis illata fuerit iniuria, cum Galli non semel masculinam CAROLI MAGNI posteritatem perfide deseruerint, id quod maxime HVGONIS CAPETI voluntati obsequentes fecerunt: vel temporis iniuria fuit, quae Gallis facta est per CONRADI I. electionem, siquidem CAROLVM SIMPLICEM regem Gallorum Germanis aduersus Hungaros vrgentes tuendis imparem fuisse, ipsi Galli, dum a CAROLO descuerunt, satis professi sunt: vel si quid a Germanis, mortuo LVDOVICO INFANTE, delictum fuit, dudum et mature illius delicti gratia facta est, quandoquidem non modo ipse CAROLVS cum HENRICO AVCVPE, qua Francorum Orientalium Rege, (o) Anno DCCCCXXXVI. Bonnae, nulla in Germaniam competentis vel reseruati iuris mentione facta, pactus est,

35. CONRING *de Germanorum Imperio Romano*, cap. IX. §. 9. et 10.

(n) Vid. *Rechtliche Erläuterung der Reichs-Historie* p. 55.

(o) Vid. Pactum in BALVZII *Capitularibus Regum Francorum*, Tom. II. pag. 299. vbi: *Ego Karolus diuina propitiante clementia Rex Francorum occidentalium a modo ero huic amico Regi orientali Henrico amicus, sicut per rectum debet esse amico suo, secundum meum scire ac posse.* Conf. SIGBERTVS GEMBLACENSIS ad A. 923. OTTO FRISINGENSIS Lib. VI. Cap. XVIII.

est, quin Lotharingiam Henrico concessit, sed etiam postquam CAROLVS iuratum foedus violauerat, et Lotharingicas terras denuo inuaserat, Galli vero ab eo deficientes se in ROBERTI COMITIS fidem et potestatem permiserant, hic cum vniuerso populo, efflagitato ante HENRICI AUCVPIS auxilio, ab hoc adiutus se in eius clientelam contulit. (p) Vt innumera alia pacta iurata, quae iam dicta consequuta sunt, taceamus, dictis iam factis probantibus, quam improbe recentiorum causae bellorum ab antiquis illis iuribus arcessantur.

§. XVI.

His equidem iniquitatibus duo petierunt praesidia, a furo alterum et fraudulosa iuris applicatione: alterum a iuris gentium manifesta violatione. Primo aiunt, quod semel alicuius fuit, id perpetuo eius esse praesumitur, siquidem notissimi iuris est, quod mutatio non praesumatur. Deinde negant, quod vnquam ad Regnum Galliae pertinuit, id ab eo vnquam diuelli posse per legem Salicam, nec Sacramenti vim impedire posse, quo minus opportuna vlciscendae iniuriae occasio, ne vti possit Rex et Regnum laesum, suum interim dolorem rectissime dissimulans. (q)

§. XVII.

(p) FRODOARDVS ad A. 921. seqq. WITTICHINDVS Lib. I. p. 637. seqq.

(q) *Les traités solennels, quoique confirmés par serment, n'obligent aucune manière les Roys de France, s'ils ne sont faits à leur auantage, parce que par la Loy Salique les droits de cette Couronne sont inalienables,*
et

Ad primum respondemus: Mutatio non praesumitur, ubi factae nulla vestigia exstant. At ubi et factam esse, et necessario factam esse, negari nequit, uti in omnibus rebus humanis fit, nec enim homines, nec res perpetuo durant, sed voluntur uti stellarum cursus sempiterni: qua ratione pristinum statum, pristinumque ius integrum praesumere poterimus? Quod Galli non amplius possident, illius possessio sine dubio mutata est: ergo et ius mutatum merito praesumitur, vel ex tam diuturna aliorum possessione colligitur, quamvis deserti consensus memoria non fuisset consuata. Vigilantibus enim iura, non ab hominibus modo condita, sed etiam nobiscum nata, sunt scripta. Ad alterum vero SAM. PVFFENDORFFIVS (r) regeffit: *Quod aliqui iactant vel de omnibus regnis, vel de vno aliquo, bona coronae inserta, seu uti loquuntur, incorporata, nulla ratione posse alienari, nec longissimum temporis tractum, alteriusque quietam possessionem impedire, quo minus vindicari semper queant, id sine dubio vanum est. Multo autem ineptius vni alicui regno eiusmodi privilegium assertum eunt, ut ipsum quidem aliis sua eripere possit, sed quae semel arripuerit, nunquam vlllo modo ab eo iterum separari queant.* Et NIC. HIERON. GUNDLINGIVS *de iure oppignorati territorii §. XXVIII. Ut nihil dicam de le-*

---

et par consequent inprescriptibles. AVBERY Lib. I. cap. III. des Justes Pretensions du Roy sur l'Empire.

(r) De Iure Naturae et Gentium Lib. VIII. cap. V. §. 9.

lege Salica, de cuius forte antiquitate et existentia non inepte aliquis dubitaret, id nunc imprimis considerandum esse duco, nihil valituram eiusmodi legem, quae naturae et gentium iura, omnemque humanitatem euerit, regesque ad id, quod praestitu non est possibile, adstringit. (s)

§. XVIII

Manu tenemus nunc abusum historiae, cuius reos fecimus scriptores Gallicos, et exploratum est, nequiter veritatem eosdem oppugnasse et minuisse, veri aliquid dicentes, minimeque ad eos fives, quorum gratia historiae scribendae sunt, vel memoria rerum conservanda, sed ad contrarios, eandem retulisse. Nam praeter proximum, veritatis amplificationem, etiam reliquos, vltimum maxime, certissime impediunt, qui perpetuorum bellorum auctores sunt, quippe quibus humani generis felicitas, et summi numinis gloria, tantum abest vt augeatur, vt potius vtrique eripiatur. Quin nec cui inhiant, eundem assequuntur finem, priuatam suorum vtilitatem, nisi vtilitatem et felicitatem in magnitudine et multitudine terrarum, miseris nudisque incolis referarum, sitam esse existimemus. Pone, sitam esse, ecquid futurum esse putant Galli, si pericula cum aliena, tum propria, cautiores demum

K
faci-

(s) Conferatur IOAN. FRIDER. GRONOVIVS ad HVGON. GROT. *de iure belli et pacis*, Lib. II. cap. VI. §. VI. n. 13.

facient gentes, ad ea animum intendentes, quae viri cordatiores quasi diuinando praedixerunt, et euentus iam saepe comprobauit. (c)

§. XIX.

Parem abusum historiae Gallis superiore seculo exprobrauit GROTIUS, Epist. 736. *In Catalonos, in-
quiens, ius repetunt Galli a Carolo M. temporibus,
aiuntque, contra regnum Galliae nullos valere tempo-
rum lapsus. (u) Ita sibi fingunt iura, quibus alia-
rum gentium nulla assentiatur, quale est ius, quod
vocant, vnionis, ex quo cuncta semel a Galliae Re-
gibus possessa, etiamsi aliunde ei obtulerint, apud
Regem manere debent. Multa habent talia, in qui-
bus sibi blandiuntur. Quod GROTIUS hic de iure
vnionis dixit, id, quatenus legis Salicae nomine aliis
regnis aut terris inhiant Galli, eatenus ad vnio-
num iudicia, quae Anno MDCLXXXII. seqq. fer-
buere,*

(t) Hoc nomine prae caeteris laudanda sunt scripta SUMMI VIRI LIBERI BARONIS DE LISOLA, speciatim elegantissimus liber *Le Boullier d'Etat et de Justice contre les pretensions de la Reine* inscriptus, cuius sensus et vtilitas latius patet, quam inscriptio.

(u) Nec pacta et transactiones. Nam aeternos volunt seruare titulos semel acquisitae possessionis, hoc est semina bellorum: ut cum negant. Francisco I. captiuo ius fuisse Carolo V. cedendi regnum Neapolitanum, Ducatum Insubriae, et Praeuias Belgicas, quae regni Gallicae feudum erant. Quam sancte et pie illi faciant, ipsi viderint. GRONOVIUS loc. cit.

buere, haud pertinet. Quo maior ex illis iudiciis historiae abusus eminuit, siquidem ipsi Galli alium, quam transactionis Monasterienfis titulum possessioni terrarum, quas contra foedus Chambordicum, cum MAVRITIO Saxoniae Electore ictum, Seculo XVI. occupauerant, illaque transactione eis concefferant Germani, non praetexerunt. Atqui in illa transactione non magis de antiquis Alfatiae et reliquarum Franciae caesarum terrarum finibus cogitauerant pacifcentes, quam fines prouinciarum perpetui, aut a natura, vel ab hominibus sic constituti sunt, vt nunquam mutari et aliter regi possint. *Iudiciorum illorum vnionis iniustitia tanta erat, vt nec amici Gallorum eandem dissimularent. Tempus est, dicebat FÜRSTENBERGIVS, ARGENTORATENSIVM PRAESVL, a Gallo re-unionibus et dependentiis finem imponi. Heri se impressum decretum accepisse, quo Stabloënsis Praesulatus inter dependentias referatur, cum tamen demonstrari queat, eum ante sexcentos annos Archiepiscopatus Colonienfis annexum, eoque Romani Imperii membrum fuisse. Ad eius fundationem quidem Comitem quempiam, qui Regis Dagoberti vasallus fuerit, aliquid contribuisse: sed si omnia ad prima principia reuocanda sint, ipsum Galliae Regem Romano Imperio subiectum iri.* (x) Quibus verbis summus ille Gallorum amicus se eadem metuere indicauit, quae nos ipsis Gallis ab historiae abusu metuenda esse, in transitu monuimus: (y) Si enim ab vltimis temporibus repetere iura iustum videretur gen-
tibus,

K 2

(x) PUFFENDORFF. de Rebus gestis Frederici Wilhelmi, pag. 1419. §. 33.

(y) In Commentatione de Usurpatione Iuris publici, §. 81.

ribus, pessime Gallis consultum foret. Quo enim iure labefactare et rescindere audent transactiones, possessiones, et quicquid iuris in pace et in bello quaesitum est aliis post Clodouaeum, eodem, si non in iure, alii vindicare possent, quae Clodouaeus, interfecto Syagrio occupauit. Vt in iustitiam reliquarum Clodouaci, filiorumque, Dagoberti, Caroli Martelli, Pipini, et Caroli M. expeditionum non inquiramus. (z) Quid? quod iam magno suo incommodo experti sunt Galli, HENRICI III. aetate, quantam rerum omnium confusionem, quantos tumultus et bella excitare possit rerum antiquitas gestarum memoria, si improbis consiliis seruit. Id quod GVISIORVM exemplum condocet. Conf. *L'histoire de France par PERE DANIEL T. IX.*

§. XX.

Absoluimus nostram de historiae apud Gallos frequentissimo abusu tractationem his TULLII (*de Officiis Lib. II. Cap. XLV*) verbis: *Duri hominis, vel potius uic hominis est, periculum inferre multis. Id tum periculosum est ipsi, tum etiam sordidum ad famam.* Quod tanto magis in eos quadrat, qui respublicas earumque moderatores concitant, quanto maiores calamitates in-

de

(z) Obicit non nemo, editi nostra Commentatione, non superesse, qui iure illas ulisci iniurias possent. Sed si nullum est Turcarum ius, ficit est, vel Russorum Principibus, quippe qui in Graecorum Imperatorum iura successerunt, ut Populo Romano haud extincto, conseruata sunt antiqua Populi et Imperatorum Romanorum in Gallia iura, si rerum a Populo, vel eius Rectore semel possessurum, perpetua auctoritas est, eaque etiam nullo animi retinendi signo edito, retineri possunt, quod Galli statuunt.

de accipit humanum genus, quoue periculosiores sunt iniuriae, quae opinione vel obtentu iuris et iustitiae inferuntur, quandoquidem spem omnem poenitentiae praecidit, et quasi viam obsepit opinio iuris.

§. XXI.

Decreueramus quidem *abufum historiae* etiam domesticis, siue Germanorum propriis exemplis planiorem facere, atque ostendere, quam male multi ad facta antiqua dudum mutata prouocent, cumque rem priuatam tum publicam improbe turbent. (a) Sed ita nostra accreuit differtatio, vt exempla illa ad separatam Syllogen sint reicienda.

§. XXII.

Etſi autem eadem cauffa obſtat, quo minus adminiculorum hiftoriae, quae dicunt, *Geographiae, Chronologiae &c.* abufum hic explanare poſſimus: tamen *Genealogiae* et *Artis Heraldicae*, vel ad easdem pertinentium rerum abufum vno et eleganti exemplo illuſtrare placet, quod Deductio quaedam Anno MDCCCXXXIII. in Franconia typis exſcripta his verbis

K 3

prae

(a) Improbe id fieri, nemo rerum humanarum conditionem conſiderans negabit: ſiquidem hominum indigentia et vtilitas variabilis neceſſario facta et pacta, indeque nata iura ſubinde mutat, vt de iis dictum recte putes, quod apud A. GELLIVM Noct. Attic. Lib. XX. Cap. I. SEXTVS CAECILIVS de mutatione legum enunciat, et ex illo ad *fontes Iuris Ciuilis* apte tranſtulit IACOB. GOTHOFRIDVS. Conf. VIRI AMPLISSIMI EVERHARDI OTTONIS *Theſaurus Iuris Romani* T. III. p. 69.

prae se fert: Rechtsgegründete Bertheidigung der althergebrachten Fränckischen Lehens-Gewohnheit, vermöge deren die Agnati Collaterales die Succession in denen Fränckisch= so wohl alt= als neuen Lehen ohne Unterscheid, ob sie von dem primo acquirente abstammen oder nicht, auf gleichen Nahmen, Stammen, Schild und Helm, zu behaupten berechtiget seynd. Hoc enim sibi vult illa Expositio, vt qui eiusdem nominis et generis sint, atque iisdem gentilitiis insignibus vtantur, etsi nec a primo acquirente descendunt, nec eis a Domino directo ius succedendi tributum est, eo tamen gaudeant. Cuius iuris fundamentum cum nec in prouidentia primi acquirentis, nec in pacto domini directi cum Agnatis collateralibus primi acquirentis positum sit, a feudorum natura et communi iure ita abic illud ius, vt merum abusum si non ipsius Genealogiae et artis Heraldicae, certe vis et potestatis insignium gentilitiorum et agnationis, redoleat. Quod si Agnatorum collateralium intentio consuetudine nititur, quod Deductionis inscriptio innuit, eum morem plene et planissime probare oportet: at adeo difficilis adhuc in caussis controuersis fuit probatio, vt suprema Imperii R. G. Iudicia permoueri non potuerint, vt secundum Agnatos collaterales sententiam dicerent, (b) Plura non capit haec Commentario.

CAP.

(b) Vid. PERILLVSTRIS G. M. DE LVDOLF *Symphorem. Consult. et Decis. for. T. I. Conf. VIII.*

CAP. IV.

DE

ABVSV NOMINIS HISTORIAE.

§. I.

Abusui nominis historiae exponendo iam prolusimus Cap. III. §. I. ex quo intelligi potest, *abusum nominis historiae nobis esse commentorum et fabularum subiectionem aut venditionem pro veris historiis.*

§. II.

Hoc genus abusuum adeo frequens est, vt inde esse arbitremur, quod lreconsulti testimoniis historicorum, nisi publicis monumentis firmata sint, vel nihil, vel parum fidei habeant. Quod vel sola HENRICI BODINI Disseratio *de eo quod iustum est circa testimonium Historicorum* docet. (c) Conf. FRANZKIVS Lib. III. *Var. Resol.*

(c) Disquisiuit prolixè: *Vtrum probent testimonia historica in iudicio? quatenus? an probent, si dissentientes adsint? Videndum esse mouit: vtrum eorum maior, an par, an minor numerus? Vtrum historicus oculatus, an auritus sit testis? an fuerit in celebritate versatus? an gratiae vel odii suspectus? quid dixerit? an noui quid? an magni praecudicii quid? vtrum abscessit, an dubit, an iuratus protulerit quae habet? an praefidit actorum publicorum aut diplomatum munus sit? Postremo omnia ex arbitrio Iudicis pendere, et nisi aliae probationes accesserint, historicis scriptis aegre niti posse iudicem, existimauit. Quaecum in causis priuatis ita se habeant, in publicis profecto requisitorum fidei*

Resol. I. n. 232. ANDLERVS et innumeri alii Doctores, quos laudare nec vacat, nec necessarium est.

§. III.

Nec etiam ad explicandos abusus nominis historiae pluribus opus esse arbitramur. Satius erit, exemplis condocere, quam facile sit, in abusum nominis historiae incidere, eoque decipi.

§. IV.

Exemplum primum quo *nominis historiae abusum* illustrare placet, est domesticum. Sunt, qui Iudicium Imperiale aulicum ut nouum et contra ius fasque a Ferdinando I. constitutum Archidicasterium differunt, praesidium opinioni suae ab historia magno, at irrito conatu petentes. *Sententiae huius auctor est HYPOLITVS A LAPIDE, de Ratione status in Imperio R. G. P. I. cap. XIII.* verbis: *Iudicium Imperiale aulicum nouum et illegitimum est Austriacae domus inuentum, et contra Imperii leges et iura, in perniciem ordinum, communisque libertatis tendens machinatio.* Idem fere sentit auctor *der Donawerthischen Information, de Anno MDCXI. et Dominus DE LVDEWIG in der Rechtlichen Erläuterung der Reichs-Historie p. 336. seqq.* Conferatur Domini *DE LVDOLF Historia sustentationis Iudicii supremi Camerae Imperialis, p. 2. seqq.* DECKHERR in *Vindiciis seu Annotationibus*

---

fidei rationem haberi tanto magis conuenit, quanto maiora mala ex bellis, quae publico nomine geruntur, quam ex priuatis libibus nascuntur.

ABVSV NOMINIS HISTORIAE. 81

bus ad BLVMII Processum Cameral, Tit. IV. n. I. LONDORPII acta publica, T. I. Cap. II.

§. V.

Sed rationes horum omnium minime sufficiunt probandae illi opinioni. Negantem sententiam sequentia tuentur argumenta. Certum est Imperatorem ante annum MCCCCXCV. quo iudicium Camerale hodiernum est constitutum, in Imperio ius dixisse per iudicium, quod dicebatur das Kaysersliche Cammer Gericht, item das Kaysersl. Hof-Gericht, das Kaysersliche Cammer- und Hof-Gericht, des Kaysers und des Reichs Hof-Gericht in seinem Kaysersl. Hof. Sic enim in diplomatibus et legibus Imperii passim dicitur. Vid. *Codex diplomaticus in KVLPISI Scriptoribus rerum Germanicarum, et Documenta Partii I. Informar. Donawerth. adiecta, n. 12. p. 242.* Hoc iudicium ante A. MCCCCXCV. erat summum in Imperio idemque vnum Tribunal. Vid. *Kaysers Friedrichs Urtheil Brief de anno 1472. in GORDASTI Reichs-Satzungen fol. 165.* vel si altius repetere velis historiam, *LEHMANNI Speyerische Chronick, Lib. V. cap. 108.* Nunc est in quaestione, *virum hoc iudicium Imperiale aulicum antiquum, constituta anno 1495. noua Camera Imperiali, sublatum, vel in eius locum surrogatum fuerit Camera, et in hanc illius potestas translata, nec ne?* Abrogatio haec et translatio quum facti sit, resque maximi praeiudicii Caesaris contemplatione, temere haud est praesumenda, sed accurate probanda. At nec in actis comitiarum Wormatiensium, quae apud *MVLLERVM in dem Reichs-Tages-Theatro unter Maxim. I. p. 199. seqq.* et *DATTIVM de pace publica*

L

blica

*blica L. IV. Cap. I. et L. V. Cap. I. et VII. exstant, nec alibi, vllum est vestigium illius abrogationis et translationis, quia in der Handlung und Abschied des Königl. Tages zu Worms, §. 78. dicitur: tum temporis nouum iudicium Imperii constituere opus fuisse, et nouum esse constitutum, pacis publicae tunc constitutae tuendae causa. Eriam verbum **ansprechen**, quo vsus est Imperator, plane aliud iudicium, quam quod iam constitutum erat, innuit, maxime cum et personae constituentes, et personae constitutae, et tota ratio constitutae rei, nouam et aliam rem indicent. Vetus iudicium aulicum solus Imperator constituerebat: Cameram ex eo tempore, quo primum ordinata est. constituunt Imperator et status. Iudex, Praefides, et Assessores Camerae statim alii erant, quam veteris iudicii Imper. aulici membra. Rationes constitutae Camerae a veteris iudicii rationibus multum et plane differunt. Conferatur **die Handlung und Abschied des Königlichen Tages zu Worms, §. 78. et Ordinatio Iudicii Cameralis de anno 1495.** DATTIVS l. c. *Adhoc Acta Comitiorum Treuirensium et Colonienisium de anno 1512.* causas in Imperatoris aula fuisse actas, condocent: nec non **die alte Reichs Hofraths Ordnung de anno 1559.** apud LEHMANNVM **in der Reichshandlung vom Keltons-Frieden, Lib. I. Cap. 37.** in qua Imperator dicit: **So haben wir bis anhero zu Beförderung und Berrichtung der lustitia und Partheyen Sachen unsern Kaiserlichen Hofrath erhalten, welchen wir auch hinfür an gleichermassen erhalten, und der Nothdurft nach mit noch mehr ansehnlichen, erbaren, frommen, geschickten und gelehrten Personen aus dem Reich und unsern**
Nie*

Nieder- und Ober-Oesterreichischen Landen ersehen wollen, conseruatae iurisdictionis antiquae, nec per iudicium Camerale sublatae et deletae, satis digna fide sunt testimonia. Et cum effatis Imperatoris non magis, quam ipsi iudicio aulico tum temporis quisquam reclamauerit, elogii huius, et ipsius rei maior profecto est auctoritas atque vis, quam eius argumenti, quo HIPPOLYTI A LAPIDE sententiam recentiores ex monitis quorundam Principum, (d) quinquaginta fere annos post restauratum iudicium aulicum factis, tueri student, nec vero plus efficiunt, quam quod efficere potest historiae nomen commento perperam impositum.

§. VI.

Alterum exemplum ex historia sacra promimus. FRANCISCVS BYRMANNVS *de Synagoga*, CAMPEGIVS VITRINGA *de Synagoga vetere*, GROTIUS, SELDENVS, BINGHAMVS, ILLVSTRIS BOEHMERVS, et alii, ecclesiae a Christo conditae regimen et administrationem primitus respondisse regimini Synagogae Iudaicae, et ad illius exemplum sacra sua et disciplinam composuisse antiquos Christianos, statuunt. Non est nostri instituti hic commemorare, cui bono id statuant. Satis est monuisse, omnibus, quibus vsi sunt ratiociniis non plus effecisse doctissimos illos viros, quam in nonnullis conuenisse ecclesias primas cum Synagogis Iudaicis, minime vero in iis, quae ad primarias partes et naturam ecclesiae pertinent, et in ipsis sacris literis aliter definita sunt, quam illi viri per com-

L 2

(d) Conf. LVDEWIGII *Rechtliche Erklärung der Reichs-Historie* pag. 337.

comparationem ecclesiae christianae nascentis cum Synagoga definiere. Non enim sufficit, eos imaginem Synagogae Iudaicae in ecclesia nascente videre sibi vivos esse, quando res ipsas satis distinxit diuina auctoritas. Id quod factum esse ad HENRICI WOTTONI Dissertationes de diuinitus instituto Clero Christiano, et de unitate ecclesiae, euicimus. Interim conferantur VIRORVM SVMMÆ VENERABILIVM C. M. PFÄFFLI *Origines Iur. Eccles. Art. III. p. 89. sequ.* et I. L. MOSHEMII *Instit. Hist. Eccles. mai. Sec. I. P. II. §. 9.* Quae similitudinem in illis diuersissimis rebus inter se habere videntur, iis facile vsu venit, quod CICERO de rebus in speciem similibus dixit:

Nonnunquam errorem creat similitudo. (e)

Creauit certe multos et magnos errores illa, renitente et tergierfante re, opinione dilatata similitudo ecclesiae Christianae et Synagogae Iudaicae, vt quatenus errauere, eatenus historiae nomine nimium quantum abusi sint viri eruditissimi. De quo alio loco copiosius dicturi sumus.

§. VII.

Alio insuper exemplo *abusum nominis historiae*, eiusdemque sacrae, explanare placet. Vix vnquam quisquam improbius de Deo sensit aut loquutus est, quam VALENTINVS, PHREBONITES, vel PHARBAITES, vel PROSOPITES. Hic si tantum incommode de rebus diuinis dixisset, forte ferendus fuisset. At qui ferri et excusari possint execrabilia illius somnia de duplici principio primo, de Aeonibus vel naturis vtriusque sexus triginta, de Christo ex Aeonibus vno, et aliis eiusmodi

---

(e) De Diuinat. pag. 120.

modi dogmatibus, *fundamentum et columnam fidei nostrae sacram scripturam*, (f) aperte euertentibus, nec veteres viderunt, (g) nec recentiores (h) vident, exceptis CHRISTIANO THOMASIO, (i) PETRO FAYDITO, (k) et G. ARNOLDO. (l) Silemus de I. BEAVSOBRE, VITRINGA, et nonnullis aliis, cum primis illis, quibus solemne est clanculum in rem ab aliis paratam venire, et prae caeteris ARNOLDI, THOMASII, et BOEHMERI messem diligentissime metere. Non vno quidem et eodem modo VALENTINI causam defendendam susceperunt nominati viri, omnes tamen vel tuentur, vel excusant, antiquitatibus duplici ratione abutentes, dum fide dignissima IRENAEI et TERTULLIANI testimonia abiiciunt, et in eorum locum vel fide indigna testimonia supponunt, vel ex ingeniis procacibus quae probare nunquam poterunt propterea supplent, quod omnia dogmata, (liceat enim nobis veram temere susceptae haereticorum tuitionis causam indicare,) perinde esse arbitrentur, vti accipiuntur ab hominibus, nec magis referre, homines de Deo quasque velint opiniones habere, verisque falsa pro lu-

L 3 bitu

- (f) IRENAEVS Lib. III. Cap. I.
 (g) IDEM Aduersus Haeresin Valentini et similibus, TERTULLIANVS Lib. de Praescriptione, cap. 49. ORIGENES *περὶ ἀρχαῶν* Lib. IV. cap. VII. HIERONYMVS in Prooemio Epist. ad Philip. T. IV. Oper. p. 211. EPIPHANIVS Haeres. 51.
 (h) TILLEMONT dans les *Memoires historiques* Sec. II. Ittigivs *Histor. eccl. Sec. II. C. 7.* BVDDEVS *Diff. de haeresi Valent.* IO. CLERICVS *Hist. eccl. p. 506. et 582. seq.* VENERAB. MOSHEMI *Instit. Hist. Eccl. S. II. P. II. §. 4.*
 (i) in *Caueletis circa studium iur. eccles.* cap. XI. §. 28. et 29.
 (k) Vid. Eiusd. *Memoires contre l'histoire de Tillemont*, Eiusd. *Ecclaircissement sur l'histoire eccl. des deux premiers siecles* p. 12. et *Alteration du dogme Theologique par la philosophie d'Aristote*, p. 186. 305.
 (l) *Kirchen- und Ketzer-Historie*, Lib. II. Cap. IV. §. 16-25.

bitu admiscere, quam PLAVTINVM coquum vna multa confundere iura.

§. VIII.

Multis et innumeris aliis exemplis doceri posset, quam noxius literis, et nominatim iuri ecclesiastico, quo vtuntur qui rem diuinam ex praescripto diuinarum literarum et cum his omnino consentientis Augustanae Confessionis faciunt, adhuc fuerit antiquitatum, maximam partem ex hominum ingenis natarum, siue nominis historiae abusus. Sed hoc alii loco et tempori referuare nos cogit consilium nostrum.

CONCLUSIO.

§. IX.

Quod autem supra inuimus, quo longius antiquitates arcessantur, eo infirmiora esse quae illis superstruuntur, id nunc in fine Dissertationis sic explicamus, vt omnem equidem historiam, quin et fragmenta et reliquias antiquitatis multis in rebus magno vsui esse humano generi, non vero quae vel in sacris diuina, vel in profanis humana auctoritas, scriptis legibus, et vsu diuturno fatis firmavit, labefactare et euertere posse vel debere, existimemus. Nam et si error immemoriali tempore confirmatus non minus error est, quam ante momentum natus: tamen tanta nunquam esse potest humanae fidei vel testimoniorum vis, vt diuina testimonia erroris nomine suspecta esse hominibus recte queant, nec quae olim facta esse antiquitas loquitur, confectorum temporum, et quae in illis facta sunt, auctoritatem vincere possint, maxime vbi fides historici vel minima ex parte vacillat. (m) Quo iustior igitur semper est lectoris de re, quam temporis varietas et longinquitas obscurauit, sententia:

Quis rem tam veterem pro certo affirmet. (n)

(m) MABILLONIVS *de Re Diplom. Lib. III. cap. VI.* et RVINARTVS in Praefat. ad Eundem p. 7: *Semper iudicandum esse, exilliant, in partem fauorabilem, vbi res longa possessione firmata est.*

(n) LIVIVS Hist. Lib. I. Cap. III.

AB 60047

TA → OC

WIP
V&A

Juli 1999
SW

DE
HISTORIAE
EIVSQVE NOMINIS ABVSV

PRAESIDE

IOANNE GVOLFGANGO KIPPINGIO

IVRIVM ET PHILOSOPH. DOCTORE SERENISSIMI
DVCIS BRVNSVICO - LVNAEBVRGICI A CONSILIIIS

AVLAE ET IN ACADEMIA IVLIA - CAROLINA

IVRIS PVBL. ET HISTOR.

PROF. P. O.

AD

D. APRIL. A. R. S. MDCCXXXV. ¹⁷⁴⁵

IN

IVLEO MAIORI

PVBLICE DISPVTABIT

LVDOVICVS GEORGIVS FRANCKENFELD

HELMSTADIENSIS.

HELMSTADI

LITTERIS LEVCKARDIANIS.

M. In. Comp. ant. Goldberg